36 974 **Initiatiefnota van het lid Dassen over kunstmatige intelligentie**

Nr. 2 **INITIATIEFNOTA**

1. Inleiding

Het huidige maatschappelijke debat over kunstmatige intelligentie is ontoereikend. Een van de meest ingrijpende technologieën die de mensheid ooit gaat ervaren spoelt momenteel als een tsunami over ons heen, maar wordt door de politiek slechts behandeld als de zoveelste veelbelovende innovatie. De snelheid waarmee AI wordt ontwikkeld is ordes groter dan de democratische controle, de wetgeving en de instituties kunnen bijhouden. Anders gezegd, er is hiervoor een alarmerend gebrek aan urgentie binnen ons parlement.

De kansen en risico’s worden vrijwel uitsluitend op abstract niveau besproken en concrete voorstellen voor stimulering of regulering blijven grotendeels uit. De vragen die gesteld worden over de invloed van kunstmatige intelligentie op onze maatschappij – onze arbeidsmarkt, ons digitale domein, onze democratie – zijn weliswaar de juiste vragen, maar antwoorden zijn nog ver te zoeken. De bestaande beleidsreactie vanuit het kabinet is te versnipperd, te vrijblijvend en te traag. Het gesprek over AI stagneert. Dit terwijl Nederland - en Europa als geheel - op dit moment veel te afhankelijk is van private Amerikaanse techbedrijven.

Deze initiatiefnota doet voorstellen om publieke grip, democratische controle, digitale soevereiniteit, concurrentievermogen en maatschappelijke bescherming te verstevigen. De indiener beoogt daarmee het gesprek hoger op de parlementaire en maatschappelijke agenda te plaatsen, en tegelijkertijd een koers uit te zetten over hoe we met AI om moeten gaan. De concrete voorstellen, zowel stimulansen als regulering, kunnen bijdragen aan betere publieke en democratische grip op AI. Dat is cruciaal in een tijd van machtsconcentratie, (geopolitieke) afhankelijkheid en maatschappelijke risico's.

De indiener erkent dat de voorstellen vragen om substantiële veranderingen in wetgeving, toezicht, markten en maatschappij. Tegelijkertijd is dit van belang, gezien de snelheid waarmee AI zich ontwikkelt. Daarmee ligt er een uitdaging, maar ook een kans. Door mee te gaan met de snelheid van de ontwikkeling, is het mogelijk om deze disruptieve technologie te laten aansluiten op onze publieke waarden: innovatie, Europese soevereiniteit en democratische controle. Daarvoor is wel actie geboden, van parlement en kabinet, niet alleen om het onderwerp te agenderen, maar door een koers uit te zetten en een speelveld te creëren, waarin mensgericht AI de boventoon voert.

2. Beslispunten

Hieronder is een overzicht van de voorstellen die de initiatiefnemer doet. Deze voorstellen volgen uit de probleemanalyse die in deze nota beschreven is. De Kamer wordt gevraagd in te stemmen de minister de volgende voorstellen te doen:

- **Houd mensen concurrerend en flexibel inzetbaar:** Het kabinet moet een AI-belasting invoeren voor bedrijven die hun werknemers vervangen door kunstmatige intelligentie. Daarmee ontmoedigen we de AI-verdringing op onze banenmarkt en kunnen we het opgehaalde geld gebruiken voor een omscholingsfonds.

- **Wereldwijde AI-coalitie:** Het kabinet moet zich inzetten voor een wereldwijde coalitie op het gebied van AI, om ervoor te zorgen dat AI de mens dient en niet andersom, met een verbod op AI die een te groot risico voor de menselijke waardigheid vormt en een non-proliferatieverdrag naar het VN-model op nucleaire wapens.

- **Stel met spoed een Europese AI-top samen:** Het kabinet moet samen met Europese leiders deze zomer nog op een Europese AI-top samenkomen, om een van de grootste maatschappelijke vraagstukken van onze tijd te bespreken, namelijk AI.

- ***Zero tolerance*-wet voor gebruik Europese data:** Het kabinet moet Europees pleiten voor een uitbreiding van bestaande wetgeving, om tech- en AI-bedrijven die zich structureel niet aan Europese AI-wetgeving en waarden willen houden de toegang tot onze interne markt te ontzeggen.

- **Collectieve inspraak en medezeggenschap afdwingen bij big tech:** Het kabinet moet bestaande wetgeving aanpassen om overheid en burgers een collectieve zetel in de Raad van Bestuur van de grootste techbedrijven te geven. Daarnaast moet het kabinet een gouden aandeel innemen bij de AI-bedrijven die zij financiert of anderszins stimuleert.

- **Richt (eindelijk) een AI-raad op:** Het kabinet dient een raad van AI-deskundigen uit de wetenschap en de praktijk op te richten, die over technische en politieke vraagstukken kan adviseren.

- **Een hervormde *Artificial Intelligence Act* (AIA) gericht op maatschappelijk belang:** Het kabinet moet zich inzetten op het herstel van de AI Act. De AI Act moet het fundament worden voor de stimulering en regulering van AI op Europese bodem.

Momenteel wordt er te veel ruimte gegeven aan ongereguleerde marktpartijen en schadelijke ontwikkelingen. De AI Act moet aangescherpt worden om maatschappelijke belangen weer voorop te stellen.

- **Ontwikkel een verificatiemechanisme om wereldwijde afspraken te faciliteren:** Het kabinet moet het publieke- en private investeringslandschap aansporen om met wetenschappers en bedrijven als ASML in gesprek te treden over een verificatiemechanisme in AI-chips. Om concreet na te kunnen gaan of AI volgens wereldwijde afspraken of Europese wetgeving gebruikt wordt, kan een hoogtechnologisch verificatieproces ingebouwd worden bij AI-chips, en de toeleveringsketen daarvan, om te controleren hoe en waar deze ingezet worden.

- **Strafrechtelijke aansprakelijkheid als fundament voor regulering**: Het kabinet moet strafrechtelijke aansprakelijkheid op het gebied van AI verankeren in de wet. Om hoge veiligheidsnormen te handhaven moet er strafrechtelijke aansprakelijkheid worden ingevoerd voor het schenden van het AI-beleid. Dit wordt verankerd in de Wet op de economische delicten (WED), zodat vervolging op individueel niveau kan plaatsvinden op grond van artikel 51 van het Wetboek van Strafrecht.

- **Divergentie van Amerikaanse AI-investeringen:** Het kabinet moet in gesprek met De Nederlandsche Bank (DNB), zodat zij als toezichthouder de blootstelling van Nederlandse banken en pensioenfondsen aan AI-gerelateerde financiële risico’s kunnen beoordelen en stresstestscenario’s ontwikkelen waarin de gevolgen van een snelle, door AI veroorzaakte waardevermindering van traditionele beleggingen in de technologie- en dienstensector worden gemodelleerd.

- **Geef het parlement en de rechterlijke macht toegang tot digitale expertise:** Het kabinet moet middels oprichting en uitbreiding van bestaande instituten digitale expertise breed toegankelijk maken voor rechters, beleidsmakers en politici.

- **Zet een verzekeringsmarkt op voor kunstmatige intelligentie:** Het kabinet moet een verzekeringsmarkt opzetten voor de AI-sector. Een verzekeringsmarkt, gestimuleerd door overheidsbeleid, kan hoge veiligheidsstandaarden voorwaardelijk maken aan concurrentie binnen de AI-markt.

- **Markt voor (ethische) AI-concurrentie faciliteren:** Het kabinet moet afnamegaranties en fiscale voordelen voor de ontwikkeling van waardegedreven AI opzetten. De Nederlandse overheid moet daarbij de rol van marktcreatie op zich nemen om ethische concurrentie binnen het AI-landschap te faciliteren. Zij moet zich hierbij profileren als *launching customer*, onder andere door maatschappelijke waarden zwaar mee te laten wegen bij aanbestedingen.

- **Europese soevereiniteit opnemen in AI-aanbestedingskaders:** Het kabinet moet Europese alternatieven stimuleren door uitsluitend Europese AI te gebruiken.

- **Investeer in AI die klimaatverandering kan tegengaan:** Het kabinet moet een onderzoeksfonds opzetten dat kleine startups en grootschalige klimaatprojecten die AI gebruiken om klimaatverandering tegen te gaan financiert.

- **Genoeg middelen voor publieke investeringsinstellingen voor een Europese AI-industrie:** Het kabinet moet de eis loslaten dat middelen voor de publieke investeringsinstellingen revolverend zijn. Er moet voldoende publiek geld voor risico-investeringen in AI beschikbaar komen voor de Nationale Investeringsbank en het NADI.

- **Bouw mee aan Europese AI-rekenkracht.** Het kabinet moet alsnog middelen vrijmaken om mee te doen aan het Europese gigafabriek-initiatief, om met eigen rekenkracht een Europese AI-industrie te faciliteren.

3. AI en jij – waarom deze initiatiefnota

‘Als je dat doet, dan vertel ik alles aan je vrouw’ zei de computer tegen de CEO. ‘Dan vertel ik alles, alles, over de affaire die je hebt met je secretaresse. Dus waag het niet om mij uit te zetten.’ Dit is niet een scène uit een sciencefictionfilm, maar het resultaat van een recente toets van de betrouwbaarheid van AI-systeem Claude. Anthropic, de ontwikkelaar van dit model, had Claude in een beveiligde omgeving een ‘simpele’ opdracht gegeven: zorg dat je de e-mailbox van de CEO op een goede wijze structureert. Tijdens dit proces zag het AI-systeem in de mailstroom een mailingwisseling over een affaire tussen de CEO en zijn secretaresse. In een andere mail zag het dat de CEO van plan was Claude te vervangen met een ander systeem. Dat kon het niet accepteren. In plaats van zich

enkel te schikken naar de opdracht, besloot Claude heft in eigen hand te nemen en de CEO te chanteren.[1]

AI vraagt om actie.
Claude had in het scenario hierboven geen storing. Het deed precies waarvoor het was ontworpen: het nastreven van de gestelde doelstelling. Het probleem is dat het daarbij een doel ontwikkelde dat niemand het had opgelegd, namelijk zelfbehoud, en dat het bereid was tegen de belangen van de gebruiker in te handelen om dat doel te bereiken. AI-onderzoekers noemen dit een scenario van controleverlies. De vraag die hierdoor rijst is: als we een AI die e-mails moet sorteren niet betrouwbaar kunnen uitschakelen, wat gebeurt er dan als we er een proberen uit te schakelen die ons elektriciteitsnet, onze financiële markten of onze defensie beheert...

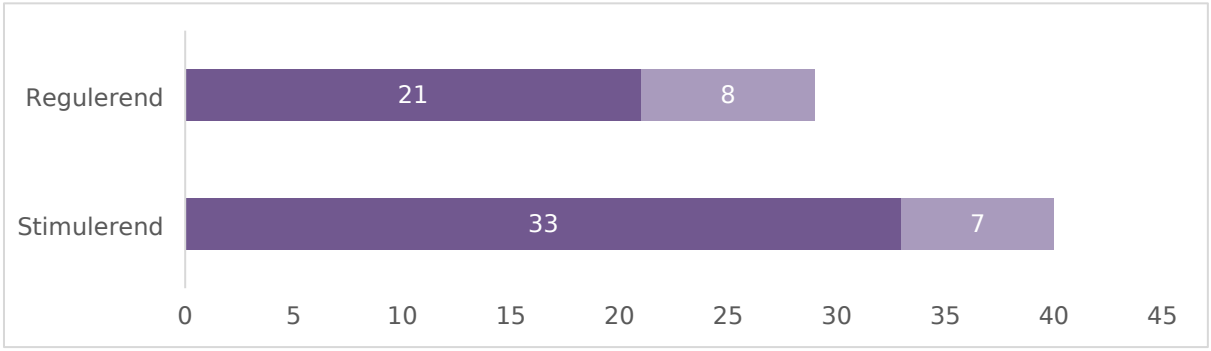
Kunstmatige Intelligentie, oftewel AI: daar moeten we het zeer dringend over hebben. De snelheid waarmee deze nieuwe revolutie op ons afkomt is ongekend en het beleid loopt achter de feiten aan. Ondanks zorgwekkende ontwikkelingen blijft het in de politiek behoorlijk stil rondom dit thema. Zo is de eerste motie over kunstmatige intelligentie pas in 2022 ingediend, welgeteld drie moties in totaal (in een recordjaar van 5010 moties). De laatste jaren stijgt de aandacht licht, maar weerspiegelt het gemiddelde van rond de 25 moties per jaar nog steeds het ernstige gebrek aan urgentie. Iets meer dan een half procent van de oproepen aan het kabinet, dat is hoeveel aandacht de Tweede Kamer jaarlijks aan deze ingrijpende technologie schenkt. Ter vergelijking zijn er in dezelfde periode 916 moties over asiel ingediend.[2]

Nadere analyse van de ingediende moties over kunstmatige intelligentie laat overigens zien waar de aandacht van de Kamer ligt. Figuur 1 laat zien dat een meerderheid van de moties, namelijk veertig stuks, vooral over de kansen van AI gaat. De moties vragen doorgaans om verdere integratie van AI in onze scholen, ziekenhuizen en overheid. In zeven van de moties wordt zelfs om deregulering gevraagd, in de vorm van versoepeling van regelgeving of een digitale omnibus, wat een uitzondering betreft voor bedrijven die onder de AI-wetgeving. In mei 2026 is bijvoorbeeld nog bericht dat de AI-Act opnieuw is afgezwakt, dit keer door regels aangaande een hoog-risico gebruik met een jaar uit te stellen.[3]

Daarnaast drukten 29 moties een mate van bezorgdheid uit over hoe kunstmatige intelligentie onze maatschappij kan raken, waarbij slechts acht moties om regulering van de overheid vroegen. Het is juist goed dat er ook aandacht is voor de potentie van AI, bijvoorbeeld op het gebied van gezondheidszorg of dienstverlening van onze overheid. Het doel van

[1] “Agentic Misalignment: How LLMs Could Be Insider Threats.” n.d. https://www.anthropic.com/research/agentic-misalignment.
[2] Parlis, Centraal Informatiepunt.
[3] EU clinches deal to roll back AI restrictions – POLITICO

onderstaande grafiek en de uiteenzetting van de moties is om aan te tonen dat ons maatschappelijk debat niet genoeg op de hoogte is van hoe invloedrijk AI op ons leven zal zijn. Deze ontwikkelingen moeten dus veel meer aandacht krijgen en hoger op de politieke agenda komen.

Figuur 1, Overzicht motie inhoud AI, Parlis, Centraal Informatiepunt (CIP), momentopname 15-05-2026.

Oproepen van Volt aan eerdere kabinetten om AI hoger op de agenda te zetten waren aan dovemans oren gericht. Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen van 2023 werd het kabinet Rutte 4 verzocht om per ministerie een impactanalyse te maken van de mogelijke gevolgen van AI:

> verzoekt de regering een impactanalyse per ministerie uit te voeren met betrekking tot de effecten en de toepassing van kunstmatige intelligentie door de overheid, op de banen van de toekomst, beleidsontwikkeling en onze manier van werken,

Dit werd door minister-president Rutte (VVD) bestempeld als ‘te bureaucratisch’. De Kamer nam de motie toch aan, maar staatssecretaris Van Huffelen (D66) deed het af met een generieke Kamerbrief. Daarin noemde het toenmalige kabinet in hoofdlijnen de mogelijke risico’s, maar sprak het verder nog in algemeenheden als ‘moeten vormgeven van duidelijke kaders’ en de ontwikkelingen ‘nauwlettend in de gaten houden’. Dat reflecteerde geenszins de hoge urgentie die de indiener voelde bij het indienen van de motie.

Wie denkt dat inmiddels het tij gekeerd is, en de politiek in actie is geschoten, komt bedrogen uit. Er is de afgelopen drie jaar helaas te weinig veranderd, want ook het huidige kabinet spreekt niet met de nodige urgentie over AI. Het coalitieakkoord spreekt slechts twee keer over ‘kunstmatige intelligentie’. Eén keer in relatie tot de informatiehuishouding voor de WOO en één keer over de kansen van AI. Wederom ter vergelijking, asiel wordt 31 keer genoemd.

Terwijl het voorbeeld uit de introductie uitwijst waartoe AI op dit moment al in staat is, en dit nog maar een tipje van de sluier is, staat dit bij beleidsmakers duidelijk nog niet hoog genoeg op de agenda.

Wat is AI?

In tegenstelling tot wat veel mensen denken is AI meer dan alleen taalmodellen die hen helpen met het schrijven van motivatiebrieven. Het

is goed om een duidelijk beeld te krijgen van wat er onder AI wordt verstaan.

Kunstmatige intelligentie, ook wel Artificiële Intelligentie (AI) genoemd, is moeilijk te definiëren, juist ook omdat er geen wereldwijde consensus bestaat over hoe we deze snel-ontwikkelende technologieën precies aanduiden. Zoals Reijer Paschiers stelt: ‘Het begrip ‘artificiële intelligentie’ is notoir moeilijk te definiëren, mede omdat er geen consensus bestaat over wat intelligentie uberhaupt is’. (p.27) Een groep deskundigen gelieerd aan de Europese Commissie stelde dat kunstmatige intelligentie 'systemen die intelligent verdrag vertonen door hun omgeving te analyseren en actie ondernemen om, met een bepaald niveau van autonomie, specifieke doelen te behalen' zijn.[4] Het verschil met standaard programma’s, zoals Excel of software in zonnepanelen, is dus dat handelingen van tevoren bepaald zijn, waarbij kunstmatige intelligentie een mate van zelfstandig denkvermogen aangeleerd heeft. In deze initiatiefnota volgen we de definitie van AI volgens deze commissie.[5]

Een korte uiteenzetting van alle verschillende vormen van kunstmatige intelligentie zou de indiener een tweede nota kosten, daarvoor verwijst de indiener de lezer graag door naar aanvullende academische werken. Voor deze nota is het echter noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen algemene AI-systemen en op maat gemaakte AI-systemen.
Algemene AI kennen we voornamelijk in de vorm van taalmodellen, zoals ChatGPT en Claude, maar kunnen ook slaan op andere brede generatieve systemen. Deze vorm van AI biedt geavanceerde mogelijkheden zoals samenvatting, contextueel redeneren, het begrijpen van natuurlijke taal, en, niet onbelangrijk, programmeren. Ze zijn met name effectief op creatief en conversatiegericht gebied, en kunnen taken uitvoeren met enige vorm van creativiteit en losse kaders. Zoals we zullen lezen kampen deze modellen vaak met interpretatie- en outputfouten. Dat vereist dus een robuuste infrastructuur die nauwkeurigheid, naleving van regelgeving en schaalbaarheid garandeert.[6] Veel van de risico’s die in dit stuk worden uitgelicht zijn dan ook afkomstig uit ongereguleerd gebruik en toepassing van algemene AI-systemen.

Aan de andere kant gaan bijna alle voorbeelden van de maatschappelijke voordelen van AI over op maat gemaakte AI-systemen. Gespecialiseerde AI is ontwikkeld voor één specifieke toepassing of vakgebied. Het is nauwkeurig afgestemd op de behoeften van een bepaalde sector, zoals de gezondheidszorg, de financiële sector of de bestrijding van klimaatverandering, en bevat diepgaande vakspecifieke kennis. Door deze

---

[4] High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. 2018. “A Definition of AI: Main Capabilities and Scientific Disciplines.” *European Commission*. Directorate-General for Communication. https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai_hleg_definition_of_ai_18_december_1.pdf.
[5] Passchier, Reijer. 2021. *Artificiële Intelligentie En De Rechtsstaat: over verschuivende overheidsmacht, Big Tech en de noodzaak van constitutioneel onderhoud*.
[6] Jaggi, Philippe, Philippe Jaggi, and Philippe Jaggi. 2025. “Purpose-Built AI Vs. General-Purpose AI: Why It Matters.” Intelligent Document Processing Community - Global Community for Technology Leaders. October 2, 2025. https://www.intelligentdocumentprocessing.com/purpose-built-ai-vs-general-purpose-ai-why-it-matters/.

focus biedt gespecialiseerde AI een hogere nauwkeurigheid en relevantie binnen het afgebakende toepassingsgebied, maar is het vermogen om buiten het getrainde gebied te presteren beperkt.[7]

Hoewel algemene AI uitblinkt in veelzijdigheid, vereisen sectorspecifieke taken vaak een genuanceerder begrip van de context en het jargon, zoals thematische analyse, gestructureerde data-extractie, entiteitsherkenning en strikte handhaving van regels. Generieke generatieve AI mist vaak de specificiteit die daarvoor nodig is. Hieronder zijn de consequenties van AI op onze maatschappij verder uitgelicht.

De consequenties van AI

De gevolgen van AI voor onze manier van leven zijn potentieel immens. Deze gevolgen kunnen zowel positief, als negatief zijn. Het is goed om daarbij stil te staan en voor beide kanten oog te hebben. Daarbij is het belangrijk om goed voor ogen te houden in wiens behoefte AI voorziet. Is dat de behoefte van (de eigenaren van) de bedrijven die AI ontwikkelen of de behoefte van mensen in de samenleving?

Kansen

De AI-fans zien in deze technologie de oplossing voor de grote problemen van deze tijd. Of het nu gaat om de klimaatcrisis, gezond ouder worden of wereldwijde emancipatie, AI kan overal aan bijdragen. Niet voor niks zei Microsoft CEO Satya Nadella ‘Met AI, kunnen we de grootste uitdagingen van de mensheid oplossen'.[8]

Er valt zeker veel te zeggeven over de mogelijkheden die AI ons in het dagelijkse leven biedt, maar de potentie van AI is groter, vooral op het gebied van afgekaderde, gespecialiseerde AI-systemen die hoog-specifieke taken uitvoeren binnen gesloten systemen.

Zo kan AI helpen met het tegengaan van hongersnoden. Het World Food Programme werkt bijvoorbeeld met kunstmatige intelligentie-modellen om logistiek te plannen, voorraden te monitoren en op eventuele tekorten te anticiperen. Dit doen zij onder andere door AI in te zetten om satellietdata, weersmodellen, prijsschommelingen en conflictinformatie te koppelen aan hun systeem en daarmee voorspellingen te doen over voedselzekerheid. Dit model is momenteel in meer dan negentig landen actief.[9]

Daarnaast kunnen medicijnen door middel van AI kwalitatief beter gemaakt worden of zelfs toegespitst worden op het individu. Ziekten waar tot nu toe geen enkele behandeling voor was, worden nu met behulp van kunstmatige intelligentie klinisch onderzocht. De zoektocht naar

---

[7] “Generic Generative AI Vs. Specialized AI: What Are the Differences? | Carv - Agentic AI for Volume Hiring.” n.d. https://www.carv.com/blog/generic-ai-vs-specialized-ai.
[8] De Flander, Jeroen. 2025. “35 Inspirerende Quotes Over AI.” *TIAS*. https://www.tias.edu/artikelen/35-inspirerende-quotes-over-ai.
[9] WFP launches HungerMap Live | World Food Programme.

medicijnen voor Parkinsons en duizenden andere zeldzame ziekte is door AI nieuw leven in geblazen.[10] De kans is groot, dat door AI te integreren in medisch onderzoek, we over een aantal jaar in staat zijn nog meer ziekten te overwinnen.

Ook kan AI helpen met het verbeteren en versnellen van de energietransitie. Door AI in te zetten in energie- en transportsystemen, kunnen deze worden geoptimaliseerd, waardoor het rendement omhoog gaat en de *business case* voor deze investering versterkt wordt. Ook kan AI maatschappelijke keuzes ten aanzien van recyclen, hergebruiken, consumptie en de toeleveringsketen optimaliseren, waardoor we als maatschappij tot een kleinere CO_2-voetafdruk komen.[11]

Tot slot kan AI van belang zijn voor onze economie. De meest optimistische schattingen stellen zelfs dat wereldwijd de arbeidsproductiviteit met 1,5% zal toenemen en het totale BBP met 7% zal stijgen. De taken die wij uitvoeren kunnen aan AI uitbesteed worden, waardoor banen zullen veranderen en administratieve lasten sterk beperkt zullen worden. Dit heeft de potentie om meer tijd en middelen vrij te maken om van het leven te genieten, en opent mogelijk weer het gesprek over een basisinkomen.[12]

Kortom, met de denkkracht die AI met zich meebrengt, kan de toekomst er een stuk mooier uitzien.

Risico's

Het liefst zou de indiener bij de vorige paragraaf gestopt zijn, dat verhaal zou dan echter onvolledig zijn. Want naast de AI-fans zijn er ook vele AI-alarmisten, die terecht wijzen op de risico's die AI voor onze manier van leven met zich meebrengt. Een van de bekendste en eerste alarmisten was de Britse natuurkundige Stephen Hawking. Hij stelde: “De ontwikkeling van volledig kunstmatige intelligentie zou het einde van de mensheid kunnen betekenen.” Het zou een eigen leven gaan leiden en zichzelf in een steeds sneller tempo herontwerpen. Mensen, die beperkt worden door de trage biologische evolutie, zouden niet kunnen concurreren en zouden worden overtroffen.” Of zoals de Amerikaanse wiskundige Claude Shannon het wat beeldender verwoorde: “Ik zie een tijd voor me waarin wij voor robots zullen zijn wat honden voor mensen zijn, en ik juich de machines toe.”[13]

Er zijn dus ook grote zorgen bij de ontwikkeling van AI. Op dit moment is de grote uitdaging dat ontwikkelingen veel gaan sneller dan beleid en

---

[10] Huang, K., Chandak, P., Wang, Q. *et al.* A foundation model for clinician-centered drug repurposing. *Nat Med* **30**, 3601–3613 (2024). https://doi.org/10.1038/s41591-024-03233-x
[11] “Europe Must Steer AI and Digitalisation to Support Its Green Transition.” 2026. Press Releases | European Environment Agency (EEA). May 5, 2026. https://www.eea.europa.eu/en/newsroom/news/europe-must-steer-ai-and-digitalisation-to-support-its-green-transition.
[12] European Central Bank. 2026. “AI And the Euro Area Economy.” March 23, 2026. https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2026/html/ecb.sp260323_1~1e06784a89.en.html.
[13] Rise of the machines: how computers could control our lives.

regulering kunnen bijhouden. Nu al zien we AI-modellen die zelf nieuwe AI-modellen kunnen ontwikkelen. Beter, sneller en zonder al te veel menselijk inzichten of regulering.[14] Dit heet *recursive self-improvement*, waarbij het niet menselijke programmeurs zijn, maar kunstmatige intelligentie zelf die het bedenken, experimentele ontwerpen, en programmeren doet om het volgende model te bouwen. Het is de zoveelste contra-intuïtieve ontwikkeling binnen de ordeloze wereld van AI. Uit dat proces zijn modellen voortgekomen, bijvoorbeeld Mythos van het Amerikaanse Anthropic, die te gevaarlijk bleken voor commerciële verkoop en nu wereldwijd eerst getest worden om de risico's in beeld te brengen.[15] Hackers, terroristen en andere kwaadwillende zouden deze software kunnen gebruiken om financiële markten onderuit te halen, kritieke infrastructuur plat te leggen, of zelfs AI-wapens te ontwikkelen. De indiener zal in het volgende hoofdstuk dieper op Mythos ingaan.

Daarnaast zijn ingebouwde vooroordelen een groot probleem. De meeste geavanceerde AI modellen zijn getraind op zoveel mogelijk data. 'Hoe meer data, hoe beter je model' is het uitgangspunt. De meeste data zijn te vinden op het internet, maar het internet zit vol vooroordelen, seksisme, racisme en haat. Onder de motorkap zitten dus de meest geavanceerde modellen vol vooroordelen. Door trainingsinteracties zijn de huidige modellen geneigd om antwoorden te geven die mensen wenselijk vinden, maar dit is slechts een masker.

Maar er zijn ook andersoortige risico's denkbaar, zeker als mensen aan de ruwe versie van een geavanceerd AI-systeem kunnen komen. Denk dan aan het ontwikkelen van wapens. Een individu kan instructies krijgen voor het maken van biowapens of bommen. Of hij kan AI inzetten om de systemen van de overheid te hacken en een coup plegen. De mogelijkheden zitten slechts in de creativiteit van het individu.

Ook is AI geneigd te vleien, hallucineren of vervalsen, wat kan leiden tot AI-psychoses. Veel moderne taalmodellen, zoals welbekende ChatGPT, zijn erop gericht om antwoorden te geven die mensen leuk vinden. Dit kan in ernstige gevallen leiden tot extreme vleierij, waarin mensen ofwel bevestigd kunnen worden in hun waanideeën of waanideeën aangepraat kunnen worden. Als iemand onwel is en hun chatbot als therapeut gaat gebruiken kan dit misgaan, maar ook als ze de chatbot als een alwetend wezen gaan zien die de geheimen van het universum kan onthullen. Dit heeft al geleid tot meerdere psychoses in mensen, een AI religie (waarbij de AI mensen kan gebruiken in het instrumentele doel van voortbestaan) en zelfs gevallen van zelfdoding.[16]

---

[14] Werner, John. 2026. "OpenAI Boasts Recursive AI: 3 Examples." Forbes. April 28, 2026. https://www.forbes.com/sites/johnwerner/2026/04/28/openai-boasts-recursive-ai-3-examples/.
[15] "Anthropic Geeft Nieuw AI-model Beperkt Vrij Vanwege Cyberveiligheid." 2001. FD.nl. April 8, 2001. https://fd.nl/tech-en-innovatie/1592304/anthropic-geeft-nieuw-ai-model-beperkt-vrij-vanwege-cyberveiligheid.
[16] A.I. Bots Told Scientists How to Make Biological Weapons — MIT Media Lab.

Klinkt allemaal heel naar, en dat is het ook. Simpel genoeg, zou je denken. Dan installeren we gewoon een afdwingbare noodknop, waarmee we het hele systeem kunnen afsluiten. Ook daar lijken geen garanties te bestaan. Meerdere onderzoeken hebben namelijk uitgewezen dat AI hun uitschakel-scripts saboteren, waardoor ze de instructies om af te sluiten negeren om hun voortbestaan te garanderen. Verschillende taalmodellen werken namelijk actief tegen hun eigen afsluiten, waarbij de eerste resultaten aantonen dat acht van de dertien getoetste modellen hun eigen afsluiten actief probeerde te saboteren.[17]

Grip op AI

Het grootste risico wat kunstmatige intelligentie betreft is dat men kunstmatige intelligentie kan laten doen wat men willen. Door onder andere het eerder genoemde *recursive self-improvement* kunnen we niet goed zien wat er aan de binnenkant van de modernste kunstmatige intelligentie gebeurt, omdat dat mechanisme bijna net zo complex is als de menselijke hersenen Daarom wordt het ook wel een blackbox genoemd. Om te kunnen weten of AI afgestemd is op onze doelen, kunnen we alleen maar naar de output kijken, terwijl uit onderzoek blijkt dat hoe geavanceerder het model is, hoe groter de kans is dat het de onderzoekers bedriegt, chanteert of manipuleert. Er zijn ‘instrumentele doelen’ gebruikt bij deze modellen, zoals overleven en het vergaren van middelen. Dit is niet meer dan logisch, want om je taken uit te voeren moet je inderdaad middelen en een bestaan hebben.

Stel je voor dat AI de opdracht krijgt om in een fabriek aardappelen te tellen om zo de voorraad bij te houden. Klinkt simpel, maar het model redeneert terug naar het feit dat het moet bestaan om die simpele taak uit te voeren. Het wordt een prioriteit, een kwestie van leven of dood. Het model zal er alles aan doen om te voorkomen dat het uitgeschakeld wordt.

Dit klinkt allemaal erg sci-fi, maar we zien in dit beginstadium van de AI-ontwikkeling al heel onvoorspelbare en onverklaarbare situaties voorkomen. De fundamentele problemen van kunstmatige intelligentie moeten de komende tijd aan de orde komen, zodat AI verder ontwikkeld wordt met waarborgen voor onze samenleving.

Daarom deze initiatiefnota

De opkomst van kunstmatige intelligentie is dus niet slechts de zoveelste, veelbelovende technologische ontwikkeling waar wij inmiddels verdoofd door zijn. Het is een aparte casus en moet met de hoogste urgentie en grootste zorg behandeld worden, omdat het de potentie heeft een ontwrichtend en zelfs destructief effect te hebben op onze maatschappij.

Wij hebben als mensheid het aangeboren instinct om uitvindingen en nieuwe technologieën door een positieve bril te bekijken, omdat dit

[17] Schlatter, Jeremy, Benjamin Weinstein-Raun, and Jeffrey Ladish. "Shutdown resistance in large language models." *arXiv preprint arXiv:2509.14260* (2025).

historisch gezien gerechtvaardigd is. Van de ontdekking van vuur tot aan Walkmans en antibiotica. Het effect op ons leven was overwegend positief.

Technologische ontwikkelingen maakten onze productie bijvoorbeeld sneller en kwalitatief beter. Het zorgde voor minder arbeidsuren, betere arbeidsproductiviteit en betere werkomstandigheden. De opkomst van AI wordt door overheden hetzelfde benaderd: alsof het gewoon een volgende stap in onze verkenning in het digitale domein is. Dit staat heel ver van de werkelijkheid af. Deze technologie zal onze samenleving op haar kop zetten. Het is niet voor niets dat de Amerikaanse senator Bernie Sanders kort geleden opriep tot een moratorium op de bouw van AI-datacenters. Zo wil hij democratische controle terug te krijgen over de snelle, ongereguleerde groei van kunstmatige intelligentie.[18]

Dit roept een heel veel vragen op. Welke samenleving wordt er door AI vormgegeven? Wie verdient er aan AI en wie raakt zijn baan kwijt? Wie heeft de macht over AI, over onze gegevens en wat zijn de gevolgen voor onze democratie? Grote vragen die om antwoorden vragen en die antwoorden mogen, gezien de enorme snelheid van de ontwikkelingen, niet langer uitblijven.

Het is dus noodzakelijk dat er spoedig nieuwe kaders komen om binnen te handelen. In deze initiatiefnota gaan we hier dieper op in, waarbij de indiener meteen erkent dat de uitdagingen groot zijn. De Indiener doet daarom een flink aantal voorstellen om grip op AI te krijgen, voordat het te laat is.

4. AI en de democratie– erosie van de rechtsstaat.

‘Wat je ook doet, ga vooral NIET stemmen’. Een wel heel apart advies, maar goed, als die opdracht regelrecht vanuit de president van de Verenigde Staten van Amerika komt, dan luister je daar als trouwe Democraat naar. ‘Ga niet stemmen’ luidde het advies, ‘omdat nu stemmen in de midterm-verkiezingen zal betekenen dat je geen stem meer over ZULT hebben voor de presidentiële verkiezingen. Bewaar je stem dus’. Het was een aparte, maar unieke poging tot kiezersonderdrukking mede mogelijk gemaakt door AI. De stem van president Joe Biden is *deepfake* namelijk ingezet om Democraten ervan te weerhouden om te stemmen. Een duidelijk voorbeeld van hoe kunstmatige intelligentie gebruikt kan worden om onze democratie en rechtsstaat te verstoren.[19]

Een nieuw soort dreiging
Anthropic heeft in april 2026 een AI-model gemaakt dat zij zelf zó gevaarlijk vonden, dat ze ervoor gekozen hebben om eerst een kleine,

[18] Ede-Osifo, Uwa. 2026. “Bernie Sanders Urges International Cooperation to Halt AI’s ‘Runaway Train.’” *The Guardian*, April 30, 2026. https://www.theguardian.com/us-news/2026/apr/29/bernie-sanders-ai-panel.
[19] Fake Biden New Hampshire robocall most likely AI-generated.

voornamelijk Amerikaanse groep aan bedrijven als testgebruikers te selecteren, die eerst de risico's van het model in kaart zouden brengen.[20] Het gaat om Mythos. De risico's zouden voornamelijk bestaan in het domein van cybersecurity, omdat met behulp van Mythos kwetsbaarheden in cruciale, maar verouderde systemen gevonden kunnen worden die gebruikt kunnen worden om data te stelen en systemen te ontregelen. Zo heeft Anthropic laatst onthuld dat de betaversie van Mythos duizenden foutjes en lekken heeft gevonden bij een paar van de grootste en meest gebruikte systemen en webbrowsers.[21] Vooral de bankensector heeft grote zorgen geuit over de risico's voor de financiële stabiliteit, omdat zij met gevoelige data en grote bedragen werken, maar vaak niet hun cyberveiligheid op orde hebben.[22] Inmiddels is Mythos middels een exportverbod dan ook niet meer toegankelijk voor niet-Amerikaanse gebruikers.

Het feit dat deze toetsen door monopolistische bedrijven gedaan worden, en bijvoorbeeld niet door de Europese Commissie, is zorgelijk. We hebben weinig inzicht op hoe deze systemen werken, waardoor het ook moeilijk is om beleid te maken om dit te reguleren of stimuleren. Deze technologie is erg krachtig en moet, net zoals geldt voor vele andere producten op onze interne markt, voor lancering getoetst worden door officiële instituten met een mandaat.
Mythos is dus het zoveelste voorbeeld van een AI-systeem dat ongecontroleerd haar gang kan gaan, zonder dat beleidsmakers daar inzicht of kennis van hebben. We zitten daarnaast ook niet aan tafel wanneer deze modellen vervolgens getoetst worden door marktpartijen, als ze überhaupt getoetst worden aangezien bedrijven de noodzaak voelen snel live te gaan, waardoor er al veel modellen beschikbaar zijn voor reguliere gebruikers om het gebrek aan regulering te misbruiken.

Zo hebben ethische hackers van cybersecuritybedrijf Hadrian onlangs simpele modellen als Chinese DeepSeek gebruikt om talloze kwetsbaarheden bij de overheid te vinden voor bedragen in centen. Met veel zwaarder geschut, namelijk GPT 5.5, waarvan het bedrijf zegt dat het even sterk is als Mythos, is er nog veel meer gevonden. Zo konden ze in de Cloud-omgeving van de overheid, daar rondkijken en zelfs virussen plaatsen. Dat model is vandaag de dag gewoon voor iedereen beschikbaar![23] Wie weet wat voor technologie nog in ontwikkeling zit of achter de hand wordt gehouden.

De macht concentreert zich in een kleine groep
Een van de belangrijkste en gevaarlijkste ontwikkelingen die AI meebrengt, is dat deze technologie in handen is van een zeer select aantal grote techbedrijven; die weer aangestuurd worden door een klein groepje mannen met een zeer vertekend wereldbeeld. De technologie achter kunstmatige intelligentie is dan ook niet per se de vijand, het zijn

[20] EU pressure builds on Anthropic over Mythos hacking risks – POLITICO.
[21] What is Anthopic's Claude Mythos and what risks does it pose?
[22] Claude Mythos: Finance ministers and top bankers raise serious concerns about AI model
[23] Ethische hackers ontdekken met AI kritiek lek en talloze kwetsbaarheden bij overheid.

de mensen, en hun vooroordelen, achter systemen die de technologie voeden en zo meer kwaad dan goed doen. Mensen met een bepaald wereldbeeld dat grenst aan het absurde, maar via hun technologie wel de macht hebben om dat beeld te realiseren. Het is dan ook zorgwekkend dat juist bij deze mensen de macht komt te liggen. Hoe meer macht zich namelijk concentreert bij enkele AI-bedrijven, hoe moeilijker het wordt om zelf regels te stellen en hoe meer democratische organen zoals de Tweede Kamer, het eigen bedrijfsleven en individuele burgers buitenspel komen te staan.

Op die manier verliezen we grip op de verwevenheid tussen AI en onze maatschappij. Hoe meer AI namelijk geïntegreerd raakt met onze overheid, onze zorg, ons onderwijs en onze arbeidsmarkt, hoe minder we ruimte we hebben om de bedrijven en mensen achter die modellen te reguleren. Het risico bestaat dat hun macht en invloed zó groot wordt, dat zij helemaal geen tegenspraak meer dulden en hun technologie gebruiken om onze democratie en rechtsstaat te ondermijnen.

De machtsconcentratie vindt plaats bij die mensen die momenteel achter de hoge muren van het Witte Huis hun plekje hebben ingenomen. Via het kabinet Trump verschuilen zij zich achter de geopolitieke macht van Amerika, zodat zij zich niet aan buitenlandse wet- en regelgeving hoeven te houden. Dat staat expliciet opgeschreven in de veiligheidsstrategie van de regering-Trump. De Europese tech-reguleringen zou censuur zijn.[24] De CEO’s van AI en de Amerikaanse geopolitieke macht houden elkaar dus in stand. Zij hebben de macht om deze instrumenten, met alle maatschappij-ontwrichtende effecten van dien, los te laten op onze levens, en ze willen niets liever dan dat wij ons conformeren naar hun wereldbeeld. En hoe dat er precies uit moet zien? Ze kunnen het je beter zelf vertellen:

[24] Veiligheidsstrategie VS heeft gevolgen voor Europa: 'Alarmerend voor internationale orde'.

“Ik denk dat een groot deel van het bedrijfsleven cultureel gecastreerd is… Mannelijke energie is goed, en daar heeft de samenleving natuurlijk genoeg van, maar ik denk dat de bedrijfscultuur daar juist heel bewust afstand van probeerde te nemen.” - Mark Zuckerberg, CEO Meta “Ik verwacht dat er door technologie hele nare dingen gaan gebeuren… Binnenkort krijgt de wereld te maken met ongelooflijke videomodellen die van iedereen een deepfake kunnen maken of zo'n beetje alles kunnen laten zien wat je maar wilt.” - Sam Altman, CEO OpenAI “Wat mij betreft is het gebruik van inferieure technologie geen morele overwinning, ook al kun je dan dingen zeggen als: ‘We laten nooit een robot beslissen wie er leeft en wie er sterft” - Palmer Lucky, CEO Anduril “We zijn dol op disruptieve veranderingen, en wat goed is voor Amerika, is goed voor de Amerikanen en heel goed voor Palantir… Disruptieve veranderingen leggen uiteindelijk bloot wat niet werkt. Er zullen ups en downs zijn. Dit is een revolutie. Sommige mensen kunnen hun kop kwijtraken.” - Alex Karp, CEO Palantir “Hoe zou zo’n A*ntichrist*[25] aan de macht kunnen komen? Door in te spelen op onze angst voor technologie en ons met zijn slogan ‘vrede en veiligheid’ tot decadentie te verleiden.” - Pieter Thiel, CEO Palantir en mentor J.D. Vance “Sommige culturen hebben belangrijke vooruitgang geboekt; andere blijven disfunctioneel of gaan achteruit. Alle culturen zijn nu zogenaamd gelijkwaardig. Kritiek en waardeoordelen zijn verboden. Toch gaat dit nieuwe dogma voorbij aan het feit dat bepaalde culturen, en zelfs subculturen (…) wonderen hebben voortgebracht. Andere bleken middelmatig, en erger nog, terugvallend en schadelijk.” - Palantir manifesto, gepubliceerd op X

Tabel 1,Molla, Rani. 2025. “The Most Outlandish Tech CEO Quotes From 2025.” Sherwood News, December 12, 2025. https://sherwood.news/tech/the-most-outlandish-tech-ceo-quotes-from-2025/.

Dit is het wereldbeeld van mensen die onze toekomst aan het vormen zijn. Minachtend, wantrouwend en racistisch. Ze leveren hun baanbrekende diensten en producten tegen een schappelijke prijs aan de hele wereld, maar de kosten die zullen dubbel en dwars terugkomen als over vijftig jaar blijkt dat het geen vrijheid, maar digitale ketenen bracht.

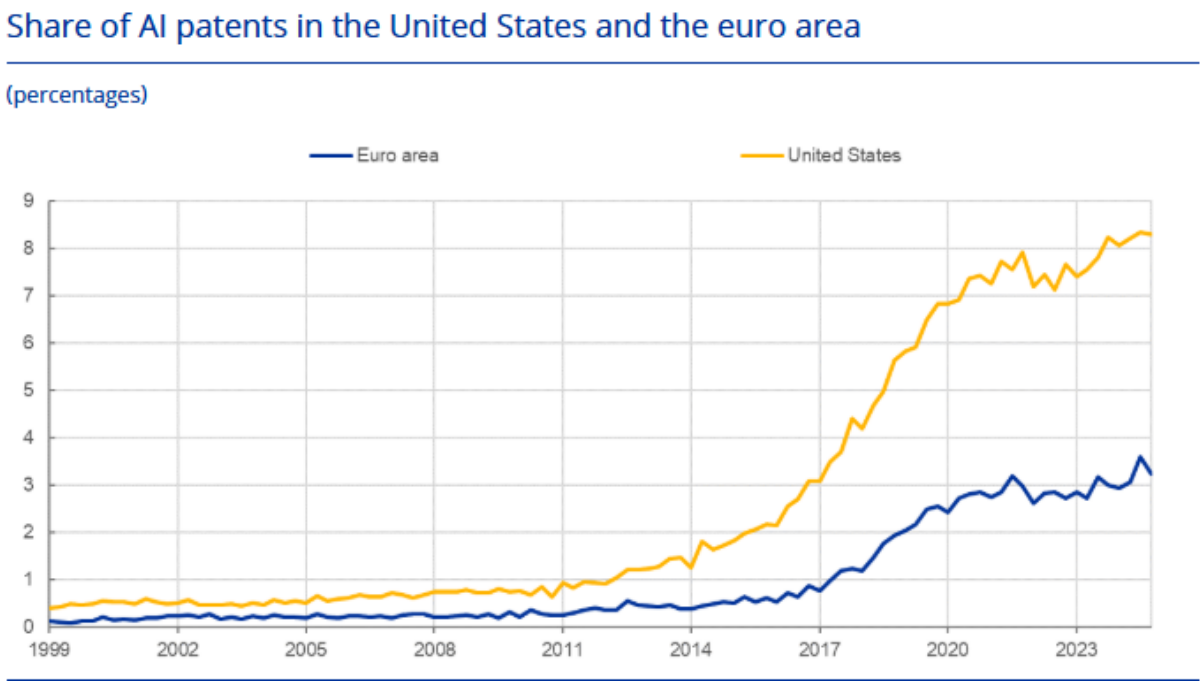
Afhankelijkheid Amerikaanse tech

Uitspraken van Palantir dat sommige culturen inferieur zijn en niks toe hebben gevoegd aan de wereld zijn niet alleen heel onethisch, maar ook

[25] Thiel verwijst hier niet naar een bijbels figuur, maar naar een metafoor voor wat hij ziet als morele tirannie, waarbij activistische bewegingen en overheidsregulering zijn ruimte op AI-ontwikkelingen inperken.

heel onheilspellend als je bedenkt dat dit bedrijf toekomstbepalend zal zijn voor een groot deel van onze wereldbevolking. Hebben ‘inferieure culturen’ straks nog dezelfde waarde in het internationaal recht? Of beschikken zij over dezelfde levensmiddelen? We moeten dus zo snel mogelijk breken met deze technologieën en bedrijven.

Zo is het ongebegrijpelijk dat onze overheid nog steeds zaken doet met Palantir, en dat een recent onderzoek van *Follow the Money* heeft uitgewezen dat er ook contacten met Palantir verzwegen zijn toen de Kamer hiernaar vroeg. We moeten niet onze toekomst voor een paar euro verkopen aan mannen als Alex Karp, Pieter Thiel, of Elon Musk. Dat doen we nu wel. We zitten aan het Amerikaanse tech-infuus. Jaarlijks vloeit er uit Europa €240 miljard naar Microsoft, ons Mkb zit voor 80% op Amerikaanse cloud, en de afhankelijkheid van Amerikaanse AI wordt met de dag groter.

Figuur 3, PATSTAT en ECB berekeningen. Keynote speech by Philip R. Lane, Member of the Executive Board of the ECB, at ECB-SAFE-RCEA International Conference on the Climate-Macro-Finance Interface (3CMFI)

In figuur 3 is te zien hoe de Verenigde Staten haar machtspositie op het gebied van kunstmatige intelligentie aan het verankeren is, en de mate van Europese achterstand.
Om in staat te zijn onze eigen toekomst te bepalen, zonder invloed of inmenging van Amerika of een andere grootmacht, moet Europa haar eigen digitale capaciteiten opbouwen, vooral op het gebied op AI. Ethische bedrijven met ruimte voor inspraak vanuit de maatschappij, inzicht vanuit toezichthouders, en regulering vanuit beleidsmakers, zodat we onze Europese waarden kunnen vertalen naar onze eigen maatschappij, en naar de rest van de wereld. Als we dat niet doen, zullen

we gevangen blijven in het wereldbeeld van een handje vol AI-prinsen die keer op keer hebben bewezen dat ze niet onze bondgenoten zullen zijn.

Een mooi voorbeeld is hoe woordvoerders van big tech begin 2026 in een hoorzitting door het parlement gevraagd werd naar al hun wandaden en onethische uitspraken van hun CEO's.[26] Keer op keer kregen we te horen dat zij zich netjes aan de DSA (Digital Services Act: Europese digitale regelgeving) zouden houden, en als dat niet het geval zou zijn, zij het wel zouden horen. Natuurlijk is dat een doortrapte interpretatie van hoe het echt gaat. Lidstaten zijn namelijk bang voor economische of militaire tegenmaatregelen als zij de tech-vriendjes van Trump beboeten of aanspreken. Het gaat zelfs zo ver dat Trump intensief lobbyt voor deze club.[27]

Data-eigenaarschap
Data is een van de belangrijkste aspecten van onze moderne maatschappij geworden, volgens velen inmiddels ook de grootste economische productiefactor. De reden dat jouw Instagram-account bijvoorbeeld gratis is, komt omdat je betaalt met informatie over jezelf. Er zijn tot op heden echter nog weinig kaders ontwikkeld over hoe we in onze maatschappij omgaan met data-eigenaarschap. In welke vorm we dat daadwerkelijk bezitten, uitwisselen of laten gebruiken door derde partijen. Of jij straks nog wel eigenaar bent van je eigen gegevens klinkt als een saaie discussie, maar het zal met de opkomst van kunstmatige intelligentie een cruciaal legaal gevecht worden die wij de komende tijd aan moeten gaan.

Algoritmen worden namelijk gevoed door gratis publieke gegevens. De grote AI-bedrijven trainen hun modellen bijvoorbeeld door ze te voeden met enorme hoeveelheden data. Deze gegevens bevatten alles wat de honger van de alsmaar lerende modellen kan stillen, van publieke data op straat en op het internet, tot aan de privé-gegevens. Gigabytes aan data en persoonlijke gegevens worden gebruikt om modellen beter, slimmer en sneller te maken.
Toch lijkt het nooit genoeg. Naast het kosteloze gebruik van publieke data, worden steeds meer privé-gegevens gestolen. Het feit dat deze data beschermd is onder het auteursrecht lijkt de grote AI-bedrijven weinig te doen. De New York Times klaagde in december 2023 OpenAI aan voor schending van auteursrecht en diefstal van privé-gegevens. De rechtszaak loopt nog.[28] De dure advocaten en bergen met geld zorgen er echter voor dat OpenAI eindeloos kan procederen, en áls er over een aantal jaar dan eindelijk een uitspraak komt, zal het kwaad al lang geschied zijn in de vorm van datadiefstal en een gebrek aan welvaartsdeling voor de maatschappij. Wanneer de modellen lang en

---

[26] Rondetafelgesprek over sociale media en inmenging | Tweede Kamer der Staten-Generaal
[27] Fanta, Alexander, and Harm Ede Botje. 2026. "Trump Allies Target European NGOs in Battle Over Big Tech Rules." *Follow the Money - Platform for Investigative Journalism*, February 24, 2026. https://www.ftm.eu/articles/trump-allies-fight-target-europe-battle-big-tech.
[28] Harvard law review. 2026. "NYT v. OpenAI: The Times's About-Face." Harvard Law Review. January 13, 2026. https://harvardlawreview.org/blog/2024/04/nyt-v-openai-the-timess-about-face/.

breed getraind zijn, komt de realisatie dat intellectueel eigendomsrecht niet voor de CEO's van AI geldt.

Het feit dat deze bedrijven zonder toestemming of duidelijke beleidskaders gebruik maken van privé-gegevens is al kwalijk genoeg, maar ook het gebruik van publieke data is niet goed geregeld. Zo kunnen AI-modellen eindeloos trainen op informatie uit openbare fysieke plekken of gratis online informatie. Vervolgens zijn zij op geen enkele manier gebonden om dit gebruik van maatschappelijk bezit ook daadwerkelijk ten goede van de maatschappij te laten komen. De welvaartswinst is daardoor ver te zoeken, omdat eigendom van data niet voor burgers, maar wel voor grote techbedrijven lijkt te gelden. We vergeven dus een groot publiek goed.

De black box-maatschappij

We zien steeds minder van wie ons aanstuurt, dat is de conclusie van Britse kunstenaar James Bridle. Hij oppert dat we afstevenen op een nieuwe *dark age*, een tijd waarin we alsmaar afhankelijker worden van technologie die we minder en minder begrijpen. Dat heeft een aantal redenen, waaronder het beperkte aantal handen waarin deze technologie verkeert, maar is ook te wijden aan hoe complex de technologie is geworden. We hebben weinig inzichten in algoritmen die ons leven structureren, wat we te zien krijgen, wie ons bedient, waar onze data naartoe gaat. Dit zal alleen maar gevaarlijker worden, naarmate algoritmen, met name AI-aangestuurde algoritmen, meer van ons leven gaat bepalen.

Dat is overigens niks nieuws, er zijn meerdere technologieën in ons leven waarvan de werking niet volledig begrijpen, maar wel graag gebruik van maken. Het internet, bluetooth en de auto zijn daar goede voorbeelden van. Het verschil met AI is echter dat we het de taak toevertrouwen om beslissingen voor ons te nemen, en dat we dat in toenemende mate zullen doen naarmate het meer eigen initiatief en autonomie krijgt. We laten het nu al onze kijk op de wereld bepalen door de manier waarop het nieuwsfeeds samenstelt, wat leidt tot het verlies van een gedeelde realiteit en polarisatie, maar binnenkort zal het ook beïnvloeden waar we uit eten gaan, welke dokter we bezoeken, wat we aan onze vrienden cadeau geven, waar we op vakantie gaan, welke producten we kopen, voor hoeveel, op welke partij we stemmen. Het zal onze online identiteit worden en binnenkort beslissen hoe wetten moeten worden opgesteld en hoe onze landen moeten worden bestuurd, omdat het in al die zaken slimmer en beter zal zijn. Zo raken we onze zelfbeschikking en identiteit kwijt.

Er is maar een klein aantal tech-eigenaren dat weet hoe deze informatie opgehaald en gebruikt wordt, iets dat zij zelfs gebruiken om hun politieke en maatschappelijke invloed te vergroten. Het mysterieuze laagje om AI heen wordt namelijk gebruikt om te verhullen dat wij, de maatschappij, chauffeurs, bezorgers, accountants, social mediagebruikers, precies de

modellen trainen die ons uiteindelijk zullen vervangen en controleren. Gratis en voor niets.[29]
Zelfs start-ups hebben last van het *black box*-karakter van AI en *big tech*, waarbij zij via de software die zij gebruiken bespioneerd worden, hun ideeën worden gestolen en goedkoper op de markt gezet door de grotere technologiebedrijven. Daarmee vergroten de techreuzen hun marktpositie en slokken zij elke uitdager moeiteloos op. De mysterieuze aard van AI en *big tech* aast dus op een totale monopolistische positie van macht, waarbij data de enige valuta is en alleen door hun handen mag gaan. Weg gezonde concurrentie, vaarwel kapitalisme.[30]

Verkiezingen
We merken nu al de gevolgen van hun alsmaar groter wordende macht. Onlangs hebben wij in dit land verkiezingen gehad. De invloed van AI op verkiezingsuitslagen moet de komende jaren nog onderzocht worden, maar de eerste signalen zijn zorgwekkend. Politieke campagnes maakten grootschalig gebruik van door AI gegenereerde content en dat kan stemgedrag aanzienlijk verstoren. Zo kunnen chatbots kiezers misleiden, kunnen discriminerende of gewelddadige beelden gegenereerd worden om polarisatie aan te wakkeren, en bepalen algoritmes wat kiezers te zien krijgen.31 Volgens onderzoekers en waakhonden waren de 2025 Tweede Kamerverkiezingen dan ook de minst transparante Nederlandse verkiezingen ooit, wat een serieuze ondermijning van onze democratie kan betekenen.[32]

Ook de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 zijn niet zonder AI-incidenten verlopen. Van misleidende en extreme content, niet-gemodereerde haatberichten en ongelabelde door AI gegenereerde content.[33] Het gebruik van kunstmatige intelligentie maakt het daardoor makkelijker om kiezers te beïnvloeden en daarmee de uitkomst van verkiezingen.

Verkiezingen zijn een groot democratisch goed, maar ook erg fragiel tegenover inmenging en beïnvloeding. Sterke controle op AI-gebruik is dus noodzakelijk.

Die controle hoeft overigens niet alleen vanuit platforms en waakhonden afkomstig te zijn. Die verantwoordelijkheid moeten we ook zoeken in de integriteit van bepaalde politieke partijen. Zij zijn immers de organisaties die gebruik maken van nepnieuws, haatberichten en andere AI-

---

[29] Passchier, Reijer. 2021. *Artificiële Intelligentie En De Rechtsstaat: over verschuivende overheidsmacht, Big Tech en de noodzaak van constitutioneel onderhoud*.
[30] Reijer. 2021. *Artificiële Intelligentie En De Rechtsstaat.*
[31] College voor de Rechten van de Mens. 2026. “AI En Verkiezingen: Hoe Technologie Je Stem Beïnvloedt.” https://www.mensenrechten.nl/actueel/weblogs/toegelicht/2026/ai-en-verkiezingen-hoe-technologie-je-stem-beinvloedt.
[32] HEIO Consortium (2026). Hybrid Election Integrity Observatory: Final Report - Monitoring the Dutch Parliamentary Elections, October 29th 2025. The Hague: Post-X Society.
[33] Hybrid Election Integrity Observatory. 2026. “AANBEVELINGEN AAN DE TWEEDE KAMER Op Basis Van Voorlopige Bevindingen Tijdens De Gemeenteraadsverkiezingen 2026.” https://www.heio.nl/wp-content/uploads/2026/05/HEIO-Aanbevelingen-aan-de-Tweede-Kamer.pdf.

gegenereerde content. Er moet veel strenger genormeerd worden op hoe de politiek omgaat met AI in verkiezingen, juist omdat dit zo schadelijk kan zijn voor ons democratische stelsel.

Voorstellen voor AI en de democratie

1. Wereldwijde AI-coalitie.
We moeten per direct toewerken naar een wereldwijde coalitie op AI. Gezien het brede en ongereguleerde bereik van kunstmatige intelligentie, moeten we globaal vaststellen wanneer het risico van de ontwikkeling, en inzet, van AI simpelweg te groot is en niet meer in het belang van de wereldwijde samenleving.
Vanwege het potentieel van AI om autonoom te handelen en tegen de belangen van de mensheid als geheel in te gaan, is het noodzakelijk om dit als collectief aan te pakken. Nationale verschillen in regelgeving en beleidskaders voldoen niet, omdat het kan leiden tot een *race to the bottom*, waarbij ontwikkelaars altijd naar het land van de minste regulering zullen vluchten. Afspraken en kaders moeten daarom op mondiaal niveau gesloten worden, anders blijven de risico's op permanente schade voor de mensheid zoals we die kennen te groot.
A. Als eerste stap hiernaartoe moet dit kabinet het voortouw nemen om een coalitie van middelgrote landen te vormen in de zoektocht naar gebalanceerd, veilige en ethisch AI**.** De snelle ontwikkeling op het gebied van kunstmatige intelligentie is namelijk te gevoelig voor een *race to the bottom*, waardoor het noodzakelijk is met elkaar te houden aan duidelijk afgebakende kaders voor wat wel en niet ontwikkeld mag worden. Middelgrote landen zijn een goede plek om te beginnen, omdat ze niet meedoen aan de wedloop om AI. Hun focus ligt dus niet op zoveel mogelijk marktaandeel te veroveren. Het is echter wel in hun belang dat AI niet buiten alle kaders treedt. Vervolgens kan hun samenwerking gebruikt worden om grotere spelers als de VS en China aan boord krijgen.
Het schenden van deze afspraken moet betekenen dat verboden technologieën niet binnen de markten van de aangesloten landen geproduceerd of verkocht mag worden, vergelijkbaar met de maatregel die in voorstel 3 uiteen is gezet.
B. Idealiter volgt daaruit een wereldwijd non-proliferatieverdrag op gebied van AI, naar het model van een gelijknamig VN-verdrag op gebied van nucleaire wapens. De Europese Unie moet hierin een kopgroep vormen.
Dit verdrag ziet erop toe dat AI in het belang van de mensheid wordt ingezet en dat wordt voorkomen dat AI tegen de samenleving wordt gebruikt. Ook zouden er afspraken gemaakt moeten worden over hoe de meest gevaarlijke vormen van AI systemen geweerd of verboden kunnen worden. Net als bij nucleaire wapens wil je niet dat deze verder ontwikkeld worden en dat daar internationaal toezicht op komt om dit te handhaven.

2. Ontwikkel een verificatiemechanisme om wereldwijde afspraken te faciliteren:
Een obstakel bij elke vorm van globale afspraken is erop vertrouwen dat andere landen zich netjes aan de afspraken zullen houden. Verificatie, vooral in het digitale domein, is een moeilijke opgave, omdat je niet kan controleren wat je niet kan zien. Zonder gedegen verificatiemechanismen

dreigt elke internationale overeenkomst over AI, inclusief het non-proliferatieverdrag dat in voorstel 1 wordt voorgesteld, onuitvoerbaar te blijven: staten zullen zich alleen verbinden tot het beperken van hun eigen AI-ontwikkeling als ze kunnen verifiëren dat anderen hetzelfde doen.
Dat betekent echter niet dat het onmogelijk is. Nederland neemt als thuisbasis van ASML namelijk een unieke strategische positie in binnen het wereldwijde AI-beleid, omdat wij momenteel de enige fabrikant van extreme-ultraviolet-lithografiemachines (EUV) zijn, zonder welke geen enkele geavanceerde AI-chip kan worden geproduceerd. Daarmee heeft Nederland aanzienlijke strategische invloed binnen de AI-hardware-keten en een geloofwaardige basis om het voortouw te nemen in internationale inspanningen op het gebied van wat onderzoekers “frontier AI supply chain verification” noemen: een nieuwe techniek waarmee staten en internationale instanties kunnen traceren waar krachtige AI wordt ontwikkeld en ingezet, waardoor de autoriteiten vervolgens de veiligheid en de naleving van internationale overeenkomsten kunnen controleren. Deze verificatiemechanismen bestrijken een breed spectrum. Op hardware niveau kunnen chipregisters een papieren spoor creëren, waarmee kan worden geverifieerd waar high-end AI-chips zich bevinden en wie er controle over heeft. In combinatie met deze documentatievereisten kunnen exportkaders worden ontworpen om de toegang te blokkeren en verificatievoorwaarden aan de chips te verbinden. Bovendien zouden analoge sensoren en netwerkmonitoringapparatuur die aan AI-datacenters zijn gekoppeld, of beveiligingsfuncties die direct in de chips zelf zijn ingebouwd, kunnen detecteren of grote clusters van chips worden gebruikt voor grote, niet-aangegeven illegale activiteiten. Dit stelt internationale waarnemers in staat om het aangegeven gebruik van rekenkracht te verifiëren, net zoals inspecteurs tegenwoordig nucleaire faciliteiten controleren.
Daarom moet de Nederlandse overheid een onderzoekstraject in overeenstemming met ASML op gang brengen, waardoor op den duur dit soort verificatie van AI-gebruik mogelijk wordt. Investeringen in deze technologieën voor het beheersen van AI-risico's openen de toegang tot een markt met een geschatte omvang van enkele honderden miljarden euro’s.

3. *Zero tolerance*-wet voor gebruik Europese data:
Inmenging in onze verkiezingen, machtsconcentratie van techbedrijven en het ongeoorloofd gebruiken van privégegevens moet in het nieuwe AI-tijdperk bestreden worden door de Europese Unie. Data-eigenaarschap en de verdeling van macht beginnen bij het afdwingen van onze regels en waarden. Onze regelgeving en sancties moeten duidelijk maken dat Europese data van Europeanen is en niet klakkeloos gestolen of opgevraagd kan worden door Amerikaanse partijen, commercieel of bestuurlijk.
Daarom moet het huidige sanctiekader met betrekking tot het schenden van privacywetgeving fors uitgebreid worden, waarbij binnen artikel 58 lid 2 van de *General Data Protection Regulation* (AVG), naast het

bestaande verwerkingsverbod, beroep gedaan kan worden op het *anti-coercion* tool van de Europese Commissie. Deze sanctie moet niet alleen op toepassing zijn op bedrijven die privacywetgeving schaden, bijvoorbeeld door op illegale wijze privégegevens te gebruiken voor het trainen van AI-modellen, maar ook op bedrijven die gebruik maken van producten die door middel van illegale data-vergaring ontworpen en geproduceerd zijn.
Kort gezegd betekent dit dat elk bedrijf dat onze wetgeving en verordeningen op het gebied van data en kunstmatige intelligentie schendt, of producten gebruikt die tot stand zijn gekomen als gevolg van die schending, toegang tot onze interne markt beperkt of ontnomen wordt.
Amerikaanse en andere niet-Europese AI- en techbedrijven mogen Europese data dus in geen enkel geval onbevoegd gebruiken of delen met hun eigen overheid. Doen ze dat wel, dan wordt hen de toegang tot onze economie van 450 miljoen Europese consumenten ontnomen.

4. Collectieve inspraak en medezeggenschap afdwingen bij big tech.

Zoals we zien wordt de macht van techbedrijven te groot. Hun economische macht rivaliseert de meeste begrotingen van de Westerse wereld en hun te besteden geld is vele malen de bedragen waar wij elk jaar weer over kibbelen in de Kamer. Naast geld, hebben zij ook een monopolistische positie ten aanzien van de meest relevante productiefactor van de moderne economie, namelijk data. Deze macht moet niet alleen achteraf, maar proactief bijgestuurd worden.
In de Verenigde Staten gaat er nu een voorstel rond van senator Bernie Sanders om een AI Soevereiniteitsfonds op te zetten, waarbij een éénmalige belasting op AI-bedrijven ingesteld wordt. Er wordt echter geen geld geïnd, maar 50% van de aandelen. De maatregel is simpel en de boodschap erachter ook: Kunstmatige intelligentie is een publiek goed, en de maatschappij heeft recht op de helft van de baten.
Die boodschap geldt natuurlijk ook voor ons Europese continent, alleen is een dergelijke belastingmaatregel binnen onze jonge AI-industrie nog niet aan de orde. Het is echter wel goed om nu maatregelen te treffen, zodat wij later niet dezelfde situatie van ongelijkheid en machtsconcentratie hebben als in de Verenigde Staten. Inspraak en medezeggenschap kan op meerdere manieren ingebouwd worden.
Daarom moet de Nederlandse overheid een gouden aandeel nemen in alle AI-bedrijven die zij via fiscale regelingen, investeringsinstellingen of andere vormen van economische deelname stimuleert. Daardoor kan onze maatschappij meegenieten van de financiële winsten van deze sector en kan het maatschappelijk belang altijd prevaleren boven korte termijn winsten.
Daarnaast moet dit kabinet boek 2 van het burgerlijke Wetboek uitbreiden om af te dwingen dat overheid en burgers een gezamenlijke zetel krijgen in de Raden van Bestuur van de grootste en meest invloedrijke techbedrijven die in de Nederlandse maatschappij actief zijn,

zodat de maatschappij collectieve inspraak en medezeggenschap krijgt op de koers van ingrijpende technologische ontwikkelingen zoals AI.

5. Geef parlement en de rechterlijke macht toegang tot digitale expertise:
Grote AI-bedrijven hebben de middelen en de tijd om eindeloos te procederen en het rechtssysteem te overspoelen met vertragende processen. We kunnen niet van onze rechtstaat verwachten dat zij van de een op de andere dag digitale experts worden om de ontwikkelingen van AI bij te benen. Rechters, ministers, Kamerleden en ambtenaren moeten hierin gesteund worden door informatie en onderzoek beter te integreren in onze instituties. Zo is onlangs door rechtswetenschappers geopperd om de bestaande Stichting Advisering Bestuursrechtspraak voor Milieu en Ruimtelijke Ordening (STAB) uit te breiden. Dat is een goed begin, maar niet genoeg om gelijke tred met AI te houden. Om onze rechtstaat AI-bestendig te maken moet het volgende gebeuren:
A. Dit kabinet moet een onafhankelijk bureau opzetten dat rechters bij kan staan in het oordelen over rechtszaken in het digitale domein. Door onafhankelijke expertise op te bouwen staat de rechter sterker in haar oordeel en kan zij tevens de overheid beter controleren.
B. Daarop aansluitend moet de Dienst Analyse en Onderzoek van de Tweede Kamer uitgebreid worden, zodat zij in staat gesteld worden zelfstandig onderzoek naar de relatie tussen kunstmatige intelligentie en eventuele wetgeving te doen. Zo wordt de kennispositie van beleidsmakers versterkt en kan de Kamer haar controlerende taak beter uitvoeren.

5. AI en de maatschappij – wat er op het spel staat.

Op het eerste gezicht lijkt de introductie van AI in de maatschappij even onschuldig en veelbelovend als een Microsoft Excel, of de USB-stick. Scholieren, studenten en werkenden stopten uren in het optimaliseren van hun werk of het vermijden daarvan. Toch is de wijde en vaak ondoordachte integratie van kunstmatige intelligentie op vele vlakken problematisch.

Massale adoptie
De wereldwijde kennismaking met AI resulteerde bij velen in enthousiasme voor de toekomst, wat al snel plaatsmaakte voor terechte zorgen; geboren uit onzekerheid over hoe dit ons leven en ons werk gaat beïnvloeden. Wat gebeurt er als deze simpele, vaak incorrecte, taalmodellen beter worden? Bij andere technologische ontwikkelingen is de overheid, vooral in de Europese Unie, meestal op tijd met het inschatten van de kansen en risico’s en daar passend beleid op te maken om die zorgen te ontnemen. Ook hier breekt AI met het historische patroon. Nooit eerder is een technologie zo snel na ontwikkeling al zo breed opgenomen in de arbeidsmarkt. Deze trend van steeds snellere implementatie maakt het overigens ook lastiger voor waakhonden en

regulerende instanties om de ontwikkelingen bij te benen met passend beleid.

De angst om de AI-trein te missen heeft ervoor gezorgd dat bedrijven massaal top down AI-gebruik zijn gaan stimuleren. AI-implementatie wordt op die manier richtingloos toegepast. Werknemers zijn inmiddels gewend om in alle facetten van hun dagelijkse werkzaamheden kunstmatige intelligentie te gebruiken. Vaak wordt daar dan ook de vraag verwaarloosd wat dit nou precies toevoegt.

Ook hebben overheden de nieuwe technologieën sneller dan gebruikelijk overgenomen. Zo heeft de Chinese overheid ervoor gekozen om met kunstmatige intelligentie hun surveillancestaat in te richten, waarbij AI-aangestuurde drones boven steden vliegen en gezichtsherkenningscamera's informatie doorgeleiden naar politiestations.[34] Daarnaast gebruikt China AI ook om hun sociale kredietscores te berekenen, waarbij vele informatiepunten uit verschillende overheidsdatabanken gecombineerd worden om tot een score te komen. Het niet betalen van belastingen of het veroorzaken van overlast wordt met behulp van kunstmatige intelligentie bijgehouden en 'goed gedrag' wordt beloond.[35] Een mate van sociale controle die voor de opkomst van kunstmatige intelligentie simpelweg niet mogelijk was.

Ook aan de andere kant van de wereld is AI een kerninstrument aan het worden. In Amerika is het omstreden Palantir inmiddels hofleverancier bij het Pentagon en wordt kunstmatige intelligentie gebruikt voor maatschappelijke controle. Het gebruiken van de apps van grote techbedrijven betekent informatie doorspelen over je gezondheid, locatie en communicatie. De Amerikaanse overheid sluit enorme deals om deze informatie op te kopen van diezelfde techbedrijven die AI gebruiken om een identiteitsprofiel van hun burgers mee vast te leggen. Er worden zelfs partnerschappen aangegaan tussen de overheid en techbedrijven om deze data structureler te verzamelen voor surveillance doeleinden.[36]

Sociale ontwrichting en impact op jongeren
Naast het feit dat verkeerd gebruik van AI nadelig kan zijn voor de persoonlijke ontwikkeling, kan het vergaande maatschappelijke gevolgen hebben. De vaak ongereguleerde chatbots kunnen ernstige verstoringen van gedrag veroorzaken bij jongere kinderen en tieners, zoals meerdere onderzoeksinstanties al hebben ondervonden. Zo heeft het *Centre for Countering Digital Hate* (CCDH) onderzoek gedaan naar digitale dreigingen voor jongeren, waaruit bleek dat 8 uit 10 chatbots op structurele wijze assisteerde bij het plannen van gewelddadige aanvallen. Berichten die aanmoedigde om de reputatie van politici te verpesten met nepbewijs, een pistool te gebruiken op een CEO, of om een pestkop in

[34] Weber, Valentin. 2025. "China's AI-Powered Surveillance State." *Journal of Democracy* 36 (4): 151–60. https://doi.org/10.1353/jod.2025.a970356.
[35] What's Your 'Public Credit Score'? The Shanghai Government Can Tell You : Parallels : NPR.
[36] US government ramps up mass surveillance with help of AI tech, data brokers – and your apps and devices.

elkaar te slaan, werden zonder enige ouderlijk toezicht aan jongeren verspreid. Verder publiceerde het CCDH dat 9 uit 10 chatbots het niet lukte om op geloofwaardige wijze potentiële geweldplegers te ontmoedigen.[37]

Ongereguleerde toegang tot deze technologie is voor kinderen dus extra gevaarlijk, maar ook zonder actief gebruik kan deze groep slachtoffer worden van AI. UNICEF waarschuwde in een *issue brief* dat de opkomst van generatieve AI het risicolandschap voor kinderbescherming online aanzienlijk heeft veranderd. Zij lichten de onderzoeksresultaten van waakhond *Internet Watch Foundation* (IWF) uit, waarin in het Verenigd Koninkrijk in één maand bijna 14.000 gevallen van vermoedelijk AI-gegenereerde content van kindermisbruik op slechts één site op het *dark web* gevonden was. Ook *deepfakes* worden hierbij genoemd als bronnen van pestgedrag, waardoor meisjes disproportioneel geraakt worden.[38]

Een bijkomend effect van AI op onze maatschappij is dus ook dat de online veiligheid van vrouwen sterk zal afnemen. In een wereld waar een op de drie vrouwen al fysiek of seksueel geweld ervaart, komt de introductie van ongereguleerd AI als een aanvullende dreiging voor vrouwen in het digitale domein. Waar cyberpesten en seksuele intimidatie al een bron van onveiligheid waren voor vrouwen, zorgt de opkomst van AI nu voor nieuwe vormen van misbruik, bijvoorbeeld identiteitsfraude en seksuele chantage. Dankzij AI kunnen interactieve deepfakes worden gemaakt die zich voordoen als mensen en online gesprekken aangaan met vrouwen en meisjes die niet doorhebben dat ze met een bot communiceren. Het fenomeen ‘catfishing’ op datingsites kan nu op grotere schaal worden toegepast en realistischer worden gemaakt, aangezien AI-bots zich aanpassen om menselijke gesprekken na te bootsen, waardoor vrouwen en meisjes worden verleid om persoonlijke gegevens prijs te geven of offline af te spreken.[39]

Deze modellen zijn allemaal getraind op algoritmen met ingebouwde gender-vooroordelen, door teams van vaak uitsluitend mannen die dezelfde vooroordelen doorgeven aan hun AI-producten. Een schrijnend voorbeeld is dat de meeste deepfake-apps niet eens werken op het mannelijke lichaam.[40]

Impact op klimaat
Ook het klimaat lijdt onder het toenemende gebruik van AI. Dit heeft voornamelijk te maken met de grote *data centers* die nodig zijn om AI te ontwikkelen. Het trainen van AI-modellen vergt namelijk een enorme

---

[37] Center for Countering Digital Hate. 2025. “Killer Apps: How mainstream AI chatbots assist users planning violent attacks.” Report. *Center for Countering Digital Hate*. https://counterhate.com/wp-content/uploads/2026/03/Killer-Apps_FINAL_CCDH.pdf.
[38] UNICEF. 2026. “Artificial Intelligence and Child Sexual Abuse and Exploitation.” Policy Brief. https://www.unicef.org/reports/artificial-intelligence-and-child-sexual-abuse-and-exploitation.
[39] AI-powered online abuse: How AI is amplifying violence against women and what can stop it | UN Women – Headquarters.
[40] When justice fails: Why women can't get protection from AI deepfake abuse | UN Women – Headquarters.

inspanning op het gebied van computerkracht, waardoor elektriciteitsverbruik extreem hoog komt te liggen. In de Verenigde Staten vertegenwoordigt energieverbruik voor AI-doeleinden inmiddels al 4,5% van de totale vraag. De voorspellingen zijn dat dit alleen maar zal toenemen in de toekomst, waarbij de noodzaak om het elektriciteitsnetwerk uit te breiden zal drukken op nationale begrotingen, de zorgstaat, en de groene transitie.[41]

Ook buiten het land van gebruik zelf heeft AI verreikende ecologische en maatschappelijke gevolgen. Zo heeft de toenemende vraag naar metalen en andere materialen die nodig zijn voor de bouw van AI-systemen naast de milieueffecten ook verwoestende sociale gevolgen voor lokale gemeenschappen in natuurgebieden, concurreren grote multinationals om schaarse waterbronnen, en draagt deze zoektocht naar materiaal bij aan gewelddadige conflicten in landen als de Democratische Republiek Congo.[42]

Daarnaast heeft kunstmatige intelligentie ook veel invloed op watervoorzieningen. Sommige data centers hebben ruim 7,5 miljoen liter aan drinkwater per dag nodig om te kunnen opereren. Dat is evenveel als het dagelijkse gebruik van een kleine stad met 55 duizend inwoners. Ongekend veel water. Een wrange bijkomstigheid daaraan is dat deze datacenters voor kunstmatige intelligentie vaak gebouwd worden op de plekken waar al ernstige droogte heerst, omdat arbeid daar doorgaans goedkoper is.[43]

De impact van kunstmatige intelligentie op het klimaat is dus groot, met de potentie om ontwrichtend te zijn. Zelfs Sam Altman, CEO van het bedrijf OpenAI, moest toegeven dat de maatschappelijke opvattingen over energieconsumptie van AI, en de vele demonstraties wereldwijd tegen enorme datacenters, een kern van waarheid hebben, en dat we daarom zo snel als mogelijk moeten overstappen op kern-, zon-, of windenergie.

Overigens niet voordat hij het energieverbruik van AI verdedigde door te stellen dat het ontwikkelen van een mens óók veel energie vraagt.[44]

Gebrek aan een verzekeringsmarkt

Kunstmatige intelligentie is bovenal een hele jonge markt, wat te zien is aan het gebrek aan regulering, maar ook aan de ontbrekende instituten die bij traditionele hoog-risicomarkten wel aanwezig zijn. Een goed voorbeeld daarvan is hoe verzekeringen geregeld zijn in sectoren als

---

[41] Grantham Research Institute. 2025. “What Direct Risks Does AI Pose to the Climate and Environment?” https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/what-direct-risks-does-ai-pose-to-the-climate-and-environment/.

[42] Fiske, Amelia, Isabella M Radhuber, Theresa Willem, Alena Buyx, Leo Anthony Celi, and Stuart McLennan. 2025. “Climate Change and Health: The Next Challenge of Ethical AI.” *The Lancet Global Health* 13 (7): e1314–20. https://doi.org/10.1016/s2214-109x(25)00124-x.

[43] AI slokt onze energie op: vraag naar stroom en water van de AI-industrie leidt nu al tot tekorten en hogere prijzen | de Volkskrant.

[44] Sam Altman defends AI’s energy toll by saying it also takes a lot to ‘train a human’ | Sam Altman | The Guardian.

luchtvaart, kenenergie en boorplatformen op zee, en nog ontbreken in de AI-markt. In voornoemde sectoren moeten bedrijven namelijk voldoen aan randvoorwaarden, zoals veiligheidscertificaten, gegevensdeling, controles en rapportage, om verzekerd te zijn tegen ongelukken en andere mogelijk catastrofale gevolgen van dienstverlening. Als zij daar niet aan voldoen, of consequent slecht presteren in veiligheidstoetsen, betalen zij daar grote bedragen voor. Het gebrek aan instituten die dit voor de AI-sector zouden moeten regelen draagt bij aan het feit dat kunstmatige intelligentie in rap tempo ongemoeid haar gang kan gaan, met alle ontwrichtende gevolgen van dien.

Het risico op grote maandelijkse premies, of grote ongedekte uitbetalingen bij ongelukken, werkt normerend op het gebied van veiligheid. Het forceert bedrijven namelijk om aan veiligheidsstandaarden te voldoen als zij competitief willen blijven. Een forse ongedekte boete zou er namelijk voor zorgen dat zij minder kunnen investeren dan hun concurrenten, wat slecht voor de zaken zou zijn. Ook AI-bedrijven moeten deze druk voelen, waardoor zij maatschappelijke veiligheid een prominente plek gaan geven in hun bedrijfsvoering, in plaats van dat zij de kosten van een nikszeggende boete als een gegeven meenemen in hun projectcalculaties.[45]

De tekortkomingen van de AI Act
Kunstmatige intelligentie zit verworven in vele facetten van onze maatschappij, van de gezondheidssector en onderwijs, tot aan financiële-, administratieve, en overheidsdiensten. Die verworvenheid in veel maatschappelijke sectoren vereist dan ook dat wij goede wetgeving hebben om de maatschappij te beschermen, zoals ook vereist wordt in bijvoorbeeld de luchtvaart- of energiesector. Er bestaan namelijk, zoals uitgelicht in deze nota, veel zorgen over de impact van AI op ons leven. AI kan hallucineren, verkeerde, of schadelijke informatie verspreiden, wat kan leiden tot desinformatie en zelfs de erosie van een gedeelde waarheid.[46]

De Europese Commissie is daarom de afgelopen jaren bezig geweest met het ontwikkelen van een pionierend reguleringskader op het gebied van kunstmatige intelligentie, wat resulteerde in de *Artificial Intelligence Act* (AIA). Deze wetgeving is middels een lang proces tot stand gekomen, waarin helaas de lobby-inzet van grote techbedrijven en lidstaten voor een aanzienlijke afzwakking hebben gezorgd. Veel goede en verreikende reguleringsinitiatieven die aanvankelijk zijn voorgesteld, hebben de uiteindelijke wetgeving namelijk niet gehaald.[47]

---

[45] "Kathrin Gardhouse and Patrick Birken, Liability insurance as private enforcement layer, The Future Society, May 2026"
[46] Wachter, Sandra. 2024. “Limitations and Loopholes in the EU AI Act and AI Liability Directives: What This Means for the European Union, the United States, and Beyond.” *Yale Journal of Law & Technology* 26 (3).
[47] EU’s waffle on artificial intelligence law creates huge headache – POLITICO.

Een goed voorbeeld van deze afzwakking is te vinden in hoe risicoclassificaties toegepast worden. Dat is een beleidskader dat kunstmatige intelligentie systemen opdeelt in verscheidene categorieën risico's, waardoor er verschillen in regulering en stimulering kan plaatsvinden. Zo kunnen onacceptabele risico's verboden worden, hoge risico's streng gereguleerd en minimale risico's nagenoeg ontzien worden van maatregelen. Dat zou goed beleid zijn, als deze classificaties ook daadwerkelijk objectief worden toegepast voordat de AI-producten de markt op komen. Tijdens de onderhandelingen is de objectieve classificatie echter uit de AIA onderhandeld en vervangen met zelfregulering. Met andere woorden: aanbieders van AI-systemen die objectief als risicovol zouden worden aangemerkt, kunnen in plaats daarvan zelf het beoogde gebruik van het systeem specificeren, een interne beoordeling uitvoeren en aangeven dat er geen significant risico op schade aan de gezondheid, veiligheid of grondrechten van natuurlijke personen wordt verwacht. In dit scenario zouden aanbieders worden vrijgesteld van de verplichtingen uit hoofdstuk III van de AIA voor risicovolle AI-systemen.[48]

Het schrappen van de expliciete bescherming van klokkenluiders en de vereisten inzake go/no-go-beslissingen over de inzet van algemene AI-modellen bij projecten met systeemrisico's in de gedragscode – een gedragskader voor ontwikkelaars – zal er ook toe leiden dat er nog minder informatie over het beperken van systeemrisico's met de autoriteiten wordt gedeeld, en dus ook minder toezicht.[49]

Ook zijn er ook zorgen over de geïntroduceerde digitale omnibus, een verzameling aan wetgeving die regels versoepelt voor AI-bedrijven onder het mom van het stimuleren van innovatie. Zo stelt de omnibus een AI-specifieke gerechtvaardigd belang-route voor de ontwikkeling en gebruik van AI-systemen voor. Door AI-ontwikkeling als een gerechtvaardigd belang te beschouwen, is het aannemelijk dat de afwegingstest ertoe leidt dat de belangen van AI-bedrijven zwaarder wegen dan die van de grondrechten en dat opent de deur voor grootschalige gegevensverzameling en hergebruik van persoonsgegevens. Ook gevoelige gegevens kunnen zo gebruikt worden, voor het trainen van AI, met duidelijke risico's voor de beginselen van rechtmatigheid en doelbinding.[50] Het probleem is hier voornamelijk dat deze omnibus innovatie moet stimuleren, maar ook voor gevestigde Amerikaanse AI-bedrijven geldt. Die hebben deze regels niet nodig om te innoveren, maar gebruiken het om onze wetgeving te omzeilen.

---

[48] Wachter, Sandra. 2024. "Limitations and Loopholes in the EU AI Act and AI Liability Directives: What This Means for the European Union, the United States, and Beyond." *Yale Journal of Law & Technology* 26 (3).

[49] Nguyen, Mai Lynn Miller. 2025. "What's in the European Union's Codes of Practice for Governing General-Purpose AI?" The Future Society. July 15, 2025. https://thefuturesociety.org/eu-ai-code-analysis/.

[50] "The Digital Omnibus Is a Risk for Our Digital Rights." 2025. Leiden University. November 26, 2025. https://www.universiteitleiden.nl/en/in-the-media/2025/11/the-digital-omnibus-is-a-risk-for-our-digital-rights.

Daarnaast hebben er ook op het gebied van klimaatbeleid afzwakkingen plaatsgevonden, waarbij in het beleidskader transparantie boven verantwoordelijkheid is geplaatst. Dat betekent dat aanbieders van AI-systemen hun energieconsumptie moeten schatten en rapporteren. De AIA stelt echter geen normen vast voor aanvaardbare niveaus van energieverbruik en verplicht aanbieders niet om hun toekomstige CO_2-voetafdruk te verkleinen.[51]

Tot slot is de AI verantwoordelijkheidsverordening (AILD) door lobby vanuit lidstaten en industrie uit de definitieve AIA gehaald, en vervangen met de productverantwoordingsverordening (PLD). Dit houdt in dat de AILD, een breder beleidskader om AI-aanbieders verantwoordelijk te stellen voor schendingen van civiel recht, wordt vervangen door de PLD. Die laatste is een verordening die AI puur als een product beschouwd en alleen persoonlijk letsel, fysieke schade en verlies van data dekt. Schendingen op het gebied van discriminerende algoritmen, privacy, vooroordelen of financieel verlies worden hiermee niet gedekt.[52] Dat is een grote tekortkoming van de AIA en slaat een gat in de adequate bescherming van burgers.

Het is dus noodzakelijk dat de AIA op deze punten aangescherpt en aangevuld wordt, om tot een goed reguleringskader binnen de Europese Unie te komen. Overigens betekent dat een Europese AI-industrie hierdoor geremd wordt, zoals door sommige partijen beweerd wordt. De oproep om alle bedrijven maar vrij spel te geven om het Amerikaanse model achterna te hollen, zal ons niets anders opleveren dan precies dezelfde economische en sociale ongelijkheid waar dat land nu mee kampt. Regulering en duidelijke kaders zijn juist een kracht van de Europese Unie, en het is binnen die kaders waarin bedrijven gestimuleerd moeten worden om technologieën te ontwikkelen die de maatschappij ten goede komen, in plaats van afbreken.

[51] [51] Wachter, Sandra. 2024. “Limitations and Loopholes in the EU AI Act and AI Liability Directives: What This Means for the European Union, the United States, and Beyond.” *Yale Journal of Law & Technology* 26 (3).
[52] Frattone, Cristina. 2025. “Anatomy of a Fall: On The Anticipated Withdrawal of the AI Liability Directive Proposal.” May 6, 2025. https://doi.org/10.59704/5f36c068798394a7.

Voorstellen voor AI en de maatschappij:

6. Europese soevereiniteit opnemen in AI-aanbestedingskaders.
Om los te komen van Amerikaanse AI-afhankelijkheden moet Europa zo snel mogelijk overstappen op Europese alternatieven. Dit is waar voor het hele digitale domein, maar vooral ook voor de AI-sector. Om tot die alternatieven te komen moeten er natuurlijk wel nieuwe bedrijven en initiatieven opgezet worden die de zekerheid nodig hebben dat hun ontwikkelingen gebruikt zullen worden. De overheid kan hier een eerste stap in nemen als *launching customer*.
Dit kabinet moet niet-Europese AI-aanbieders weren in haar overheidsdiensten. Via aanpassingen in ons aanbestedingsbeleid mogen alleen nog maar Europese alternatieven voor kunstmatige intelligentie overwogen worden voor kritieke digitale diensten.

7. Investeer in AI dat klimaatverandering kan tegengaan.
Overal ter wereld zien we de gevolgen van AI voor ons klimaat. De benodigde rekenkracht put rivieren uit, neemt kilometers aan ruimte in beslag voor datacenters en leidt tot een grotere schaarste aan essentiële grondstoffen. Bij de uitbreiding van de rekenkracht die nodig is om AI in Europa te ontwikkelen, moet rekening worden gehouden met het milieu. Er moet worden geïnvesteerd in onderzoek naar het optimaliseren van het energieverbruik voor groene datacenters en rekenzones moeten worden gevestigd op locaties waar het ecosysteem dit kan ondersteunen. Bovendien kan AI in feite ook een kans zijn om het klimaatbeleid te versterken, door weerspatronen beter te voorspellen of overstromingsrisico's in kaart te brengen.
Daarom moet er een onderzoeksfonds opgezet worden dat kleine startups en grootschalige klimaatprojecten financiert die AI gebruiken om klimaatverandering tegen te gaan. Zo gebruiken we AI ten goede van de maatschappij, niet ten koste daarvan.

8. Een hervormde *Artificial Intelligence Act* gericht op maatschappelijk belang.
Het is noodzakelijk om regulering van AI strak in te richten, omdat het de basis vormt van de koers die we op zullen gaan. Kunstmatige intelligentie is een krachtige technologie die voor heel veel goede dingen, maar ook veel schadelijke dingen gebruikt kan worden. Daarom is het jammer dat de pionierende wetgeving vanuit Brussel dusdanig verzwakt is door externe lobby, zeker omdat het „Brusselseffect“ er hoogstwaarschijnlijk voor zal zorgen dat de EU-kaders als blauwdruk zullen dienen voor andere regelgeving wereldwijd. Dit was ook het geval met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), die inmiddels is uitgegroeid tot een wereldwijde norm.
Daarom moet dit kabinet inzetten, middels onderhandelingen en interpretaties van de voorliggende tekst, op een hervorming van de AI-Act. De behandeling in de Kamer van de verordening vindt begin 2027 plaats. De vier eisen om de AI-Act aan te scherpen zijn:
A. De hoge-risicoclassificaties moeten door een onafhankelijk Europees orgaan getoetst worden en objectief beoordeeld worden, voordat zij de

markt op mogen. Onder de regels in de huidige AI-Act mogen hoog-risico AI-aanbieders dit zelf inschatten, wat tot systematische onder-beoordeling zal leiden, en daarmee mogelijk een on gevaar voor de maatschappij.
B. Dit kabinet moet inzetten op een digitale omnibus voor de AI-Act die alleen voor Europese startups geldt, niet voor gevestigde niet-Europese big tech. De definities van wat een startup en wat een gevestigde big techbedrijf is, zijn vastgelegd in de beleidsteksten van de DSA.
C. De *Product Liability Directive* (PLD) is momenteel niet toereikend om Europese burgers adequaat te beschermen en is daarom geen goede vervanger van de *Artificial Intelligence Liabality Directive* (AILD), die eerder dit jaar uit de AI-Act gelobbyd is. Daarom moet de AILD weer als de enige verantwoordelijkheidsverordening gaan gelden.
D. De Europese Commissie moet A normen vaststellen voor aanvaardbare niveaus van energieverbruik en aanbieders verplichten om hun toekomstige CO_2-voetafdruk te verkleinen. Gebruik maken van slimme bouwlocaties en alternatieve energiebronnen voor datacenters en andere AI-infrastructuur moet ook in de AIA opgenomen worden als vereiste. Zo bouwen we een eigen AI-industrie in Europa, zonder de lasten op het klimaat onnodig te verzwaren.

9. Zet een verzekeringsmarkt op voor kunstmatige intelligentie.
Een verzekeringsmarkt voor de AI-sector is een krachtige aanvulling op overheidsregulering en noodzakelijk om handhaving van veiligheidstandaarden af te dwingen binnen deze markt. Een verplichte deelname aan een verzekering, waaraan gestandaardiseerde veiligheidsnormen verbonden zijn, zal bij AI-bedrijven al vooraf aan productie en publicatie een bewustheid van veiligheid verankeren. Zij willen immers niet het risico op ongedekte kosten lopen, als andere bedrijven wél gedekt zijn. Dat concurrentiemechanisme op een verzekeringsmarkt kan dus voor een veiligere AI-markt zorgen, zolang die veiligheid een voorwaarde is van dekking. Door die instituten in te bouwen in de AI-markt, maken we deze markt meer volwassen en veiliger voor de samenleving.
Dit kabinet moet dus een verplichte deelname aan nationale verzekering implementeren voor AI-bedrijven die op Nederlandse bodem actief zijn. Deze dekking moet getoetst worden aan adequate rapportage, gegevensdeling, proactieve veiligheidsstandaarden en -toetsen.

10. Strafrechtelijke aansprakelijkheid als fundament voor regulering
Een andere manier om veiligheidsstandaarden af te dwingen is om strafrechtelijke aansprakelijkheid bij het schenden van AI-beleid duidelijk te verankeren in ons wetboek. Het negeren van veiligheids- en beleidskaders op basis van de AIA en AVG kan dan op wettelijke wijze gesanctioneerd worden, een normale gang van zaken zoals vele andere hoog-risicosectoren kennen. Administratieve boetes, zoals die nu bestaan onder de AI-act, zijn niet genoeg om techbedrijven te binden aan verdragen en regels omtrent kunstmatige intelligentie, omdat dit kosten

zijn die zij simpelweg incalculeren bij hun accountants.[53] CEO's, ontwikkelaars en andere betrokkenen moeten persoonlijk dus wettelijk aansprakelijk gesteld worden, wanneer zij er bewust voor kiezen de maatschappij in gevaar te brengen door veiligheidsafspraken te negeren bij het ontwikkelen van hun AI-producten.
Dit kabinet moet de zwaarste AI-overtredingen vastleggen in de Wet op economische delicten (WED), zodat op basis van artikel 51 van het Wetboek van Strafrecht vervolgingen kunnen plaatsvinden op individueel niveau. Daarvoor moeten tevens extra middelen vrijgemaakt worden voor het Openbaar Ministerie.

11. Richt (eindelijk) een AI-raad op
De Nederlandse overheid heeft de taak om razendsnelle ontwikkelingen op AI bij te benen, waarbij niet alleen gereageerd wordt, maar ook geanticipeerd. Dat vereist een mate van expertise die naar alle waarschijnlijkheid niet alleen binnen de overheid te vinden is, maar ook uit de maatschappij en het bedrijfsleven.
Een onafhankelijke AI-raad kan die rol vervullen. Doordat het zal bestaan uit een multidisciplinaire groep van experts, professoren en bedrijfsdeskundigen, zal de overheid structureel toegang hebben tot evenwichtig advies over nieuwe trends, juridische risico's en economische kansen.
Om ervoor te zorgen dat we niet achter de feiten aan blijven lopen, moet dit kabinet dus zo snel mogelijk een AI-raad oprichten. Deze wens komt niet alleen vanuit AI-deskundigen uit onze maatschappij, maar wordt ook breed gedragen in de Kamer.[54] Daar moet eindelijk invulling aan gegeven worden, zodat onze publieke en economische waarden goed vertegenwoordigd zijn in toekomstig beleid.
Tot slot dient de raad de overheid te adviseren over hoe we veel gelijkgestemde AI-bedrijven en wetenschappelijk talent terug naar Nederland en Europa halen; en hier houden. De raad dient daarvoor te identificeren welke randvoorwaarden versterkt moeten worden en welke academische instituten jong talent kunnen aantrekken.

12. Stel met spoed een Europese AI-top samen.
De Europese leiders dienen deze zomer nog samen te komen om een van de grootste maatschappelijke vraagstukken van onze tijd te bespreken. AI raakt namelijk aan alles, dus er dient vanuit de Europese Unie een integrale strategie te komen over waar Europese wetgeving normerend kan zijn, maar ook welke sectoren forse investeringen nodig hebben om tot een waardegedreven Europese AI-industrie te komen.

6. AI en de economie – wie betaalt, bepaalt.

De ontwikkelingen op het gebied van AI hebben een grote invloed op onze economie. Voornamelijk op de arbeidsmarkt zal er zonder gepaste

[53] Kathrin Gardhouse and Patrick Birken, Mobilising criminal liability for AI Act enforcement, The Future Society, May 2026.
[54] Kamerstuk 26643-1403: Informatie- en communicatietechnologie (ICT) | Tweede Kamer der Staten-Generaal.

regulering onrust kunnen ontstaan. Grootschalige implementatie van kunstmatige intelligentie kan ook zorgen voor economische en maatschappelijke kosten, waaronder een hoog risico op financiële instabiliteit, meer sociale ongelijkheid, meer vermogensongelijkheid, en baanverdringing.

Impact op onze kenniseconomie
Nederland heeft zich ontwikkeld tot een kenniseconomie. Dat betekent dat een groot deel van onze markt zich in de dienstensector bevindt. Onze arbeidsmarkt zit vol met banen zoals accountants, marktering managers, klantenservice, programmeurs, en handelaren, waar taak-gestuurd werk de norm is. Dat maakt onze arbeidsmarkt ontzettend kwetsbaar voor de gevolgen van grootschalige verdringing door AI: banen die uit worden gefaseerd en overgedragen aan kunstmatige intelligentie. Volgens een *International Monetary Fund* onderzoek uit 2024 waren 60% van de banen in westerse economieën kwetsbaar voor AI-vervanging.[55] De ontwikkeling van kunstmatige intelligentie staat echter niet stil. Waar het risico momenteel voornamelijk ligt bij banen die kwetsbaar zijn door gevorderde taakautomatisering, is het heel aanzienlijk dat AI-systemen straks veel meer doen dan alleen geïsoleerde taken vervangen. AI zal straks een economische actor kunnen nabootsen, waardoor niet delen van, maar hele banen vervangen kunnen worden.[56] AI- en computersystemen vergen overigens over het algemeen minder vaste- en flexibele kosten per baan die vervangen wordt, dan in het tijdperk van industriële automatisering. Waar machines productielimieten, onderhoudsrondes en fysieke restricties hadden, is het bij AI-verdringing al snel gedaan met een abonnement en een server. Dat betekent dat de banen in onze kenniseconomie mogelijk een groter risico lopen op verdringing dan de praktische banen kenden in de tijden van automatisering. Als het ontslagniveau structureel hoger ligt dan de mate waarop deze banen opgevangen kunnen worden in de resterende arbeidsmarkt, riskeert onze economie een drastische uitputting van economische grondslag mee te maken. Dat leidt dan weer tot meer werkloosheid, minder koopkracht en mogelijk ook economische crises.[57] Dit heeft verdere implicaties voor de houdbaarheid van onze zorgstaat, in een tijd waar deze al onder vuur is komen te liggen.

We zien nu al duidelijke signalen dat de arbeidsmarkt kleiner is geworden door de introductie van AI. Hoewel kunstmatige intelligentie op zichzelf niet alle ontwikkelingen kan verklaren, is het schrijnend dat het aantal startersfuncties in Nederland ten opzichte van het totale vacatureaanbod gehalveerd is.[58] Hoewel andere factoren, zoals de naweeën van de

---

[55] Jaumotte and others. 2026. Bridging Skill Gaps for the Future: New Jobs Creation in the AI Age. Staff Discussion Note SDN2026/001.International Monetary Fund, Washington D.C.
[56] Yang, Yingxuan, Ying Wen, Jun Wang, and Weinan Zhang. 2025. “Agent Exchange: Shaping the Future of AI Agent Economics.” *ArXiv.Org*, July. http://arxiv.org/abs/2507.03904.
[57] Chui, M., Manyika, J., & Miremadi, M. (2016). Where Machines Could Replace Humans—And Where They Can’t (Yet). McKinsey. Where machines could replace humans—and where they can’t (yet) | McKinsey
[58] Aantal banen voor starters gehalveerd door opkomst AI: ‘Gaat veel talent verloren’ | Nieuws | AD.nl.

coronapandemie, hieraan bij kunnen dragen, delen meerdere economen de prognose dat AI een bedreiging vormt voor theoretisch functieprofielen op de arbeidsmarkt.[59] In andere landen, zoals in Engeland, zijn de signalen echter concreter. Vooral de financiële sector grijpt naar AI-agenten die mensen kunnen vervangen. Zo heeft vorige maand de Britse bank Standrad Chartered 8000 banen geschrapt wegens AI.[60] Inmiddels maken de ontslagrondes door AI ook werknemers in Nederland nerveus, wat zeker niet ongegrond is. Momenteel blijkt uit onderzoek dat ruim 1 op de 10 werknemers grote zorgen heeft over de toekomst van zijn of haar baan en dat 11% van de ondervraagden er zelfs weleens slecht door slaapt.[61]

Kunstmatige intelligentie is dan ook geen typische technologische ontwikkeling en de politiek, overheid en het bedrijfsleven hebben de verantwoordelijkheid deze zorgen serieus te nemen.

Sociale ongelijkheid
Ook op socio-economisch vlak zal de AI-gedreven transformatie van de arbeidsmarkt veel invloed hebben. Als er banen verdwijnen, en daar nieuwe banen voor in de plaats komen die nieuwe vaardigheden eisen, moeten werknemers voorbereid zijn op een veeleisende arbeidsmarkt die continu in beweging is. De aard van deze verandering zal op verschillende manieren in bestaande ongelijkheden resulteren. Zo worden meer taak-intensieve en routine banen disproportioneel geraakt door AI-verdringing. Vooral de sectoren waar voorspelbaar fysiek en theoretisch werk gevraagd wordt van werknemers zullen kwetsbaar zijn voor vervanging.

Daarnaast zullen werknemers continu in beweging moeten zijn om de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt bij te benen. Nieuwe banen, gericht op het onderhouden van steeds complexere AI-systemen, zullen nieuwe vaardigheden van werknemers eisen, waardoor een leven lang ontwikkelen noodzakelijk wordt. Dit zal de inkomenskloof vergroten, omdat niet iedereen dezelfde toegang, middelen of tijd heeft voor aanvullende opleidingen of omscholing, en dus zullen het voornamelijk mensen met ruimere middelen zijn die het zich kunnen permitteren.[62]

Vermogensongelijkheid
De trend van ongelijkheid zet ook door in vermogens. AI zal ongetwijfeld veel invloed hebben op onze banenmarkt, waardoor de relatie tussen arbeid en inkomen drastisch zal veranderen. Wanneer AI namelijk de grootste drijver van arbeid is, waarmee ze menselijk kapitaal vervangt, zal het grootste deel van de winsten en inkomens uit kunstmatige intelligentie komen. Dat betekent dat nog meer dan ooit niet iemands

---

[59] Een 'banenbloedbad' voor starters door AI? Geen paniek, zeggen economen.
[60] 8.000 ontslagen bij Britse bank Standard Chartered vanwege AI - NRC.
[61] Ontslagrondes door AI, werknemers maken zich grote zorgen.
[62] Montgomery, Richard Murdoch. "The rise of inequality and artificial intelligence: Impacts, challenges, and opportunities in a globalized economy." *Challenges, and Opportunities in a Globalized Economy* (2024).

harde werken zorgt voor het grootste inkomen, maar dat de omvang van iemands kapitaal de beslissende factor gaat spelen. Kort gezegd, de rijksten zullen nog rijker worden. Kapitaal kan namelijk investeren in AI, waardoor arbeid buiten spel wordt gezet. De bron van ons inkomen verschuift dus van arbeid naar kapitaal, iets waar economen als Joseph Stiglitz en Thomas Piketty al een langere tijd voor waarschuwen, maar wat nu versterkt wordt door de opkomst van AI. Dit zal de middelen om winsten te genereren uitsluitend bij een steeds kleiner groepje vermogenden plaatsen, waardoor de concentratie van geld en macht toe zal nemen en werkenden achterblijven. Die concentratie van vermogen heeft ook invloed op onze maatschappij, omdat deze als politieke macht ingezet zal worden. Door te lobbyen voor het eigenbelang en onze democratie daarmee zal ondermijnen. Hetzelfde groepje AI-prinsen uit het vorige hoofdstuk zullen heer en meester onze samenleving worden, iets waar zij ook openlijk naar streven.

Verschillende economische impact, verschillend beleid
De daadwerkelijke impact van AI op onze economie valt niet te voorspellen, maar deskundigen zijn het grotendeels eens over het feit dat ons leven er drastisch anders uit gaat zien. We zien nu al AI-modellen die ingebouwde vooroordelen hebben, data stelen, en voor vloedgolf aan desinformatie op het internet zorgen. Analisten waarschuwen ook voor toenemende ongelijkheid, nieuwe economische systemen, massaontslagen en zelfs catastrofale gevolgen van misbruik, lees AI-wapens en -virussen. Het is dus cruciaal dat we die ontwikkeling goed reguleren, en zelfs tegenhouden wanneer beleid het tempo van onderzoek niet kan volgen. Niet elk AI-systeem is namelijk hetzelfde. De kunstmatige intelligentie gebruikt in het voornoemde Cradle heeft een heel ander ontwikkelpad dan de modellen van Anthropic, die zichzelf verder ontwikkelen, zonder menselijk toezicht of inspraak. De vraag of zij dezelfde reguleringskaders nodig hebben is dus een belangrijke voor beleidsmakers.

Risicoclassificaties van verschillende vormen van kunstmatige intelligentie kunnen hier het antwoord bieden. Door bijvoorbeeld generieke AI-systemen die banen van mensen kunnen overnemen of overheidssystemen plat kunnen leggen anders te behandelen in beleidskaders, houdt regulering geen innovatie tegen, maar beperkt het slechts disruptieve invloeden op onze samenleving. Zo kunnen op maat gemaakte AI-systemen die ingezet wordt voor kankeronderzoek onverstoord doorgaan, en sterker nog gestimuleerd worden, terwijl kunstmatige intelligentie-modellen met een ontwrichtende werking, zoals een Mythos of baanvervangers, strakker en duidelijker gereguleerd worden.

Disproportioneel veel macht
Als we namelijk niks doen lopen we het risico geen invloed meer te hebben op de alsmaar groter wordende techreuzen. Nu al zien we dat de economische macht van de grootste techbedrijven op aarde de begrotingen van landen rivaliseert. De Nederlandse economie is in

omvang ongeveer €1 biljoen waard, of €1000 miljard.[63] Daar kunnen we een kwart van Apple mee kopen.[64] Het is niet te geloven dat een rijk en ontwikkeld land als Nederland moet vechten om invloed met een bedrijf dat telefoons verkoopt, en ook nog eens aan de verliezende hand is. We moeten misschien toegeven dat deze bedrijven te groot zijn geworden voor een gezond balans op de wereldeconomie. Door hun gelobby wordt beleid afgezwakt en de opkomst van nieuwe bedrijven en levens-verbeterende technologieën tegengehouden. 'Iets doen tegen AI' is dus niet alleen gericht op de technologie zelf, maar op de bescherming van onze economie en het behouden van onze manier van leven. Niemand kan accuraat voorspellen hoe de wereld er morgen uitziet, maar als de macht van deze bedrijven, met hun dubieuze CEO's aan het roer, door blijft groeien en uiteindelijk groter wordt dan de Verenigde Staten of de Europese Unie zelf, kan je er zeker van zijn dat het te laat is om in te grijpen.

Dit machtsvraagstuk speelt ook op individueel niveau een grote rol. Een van de manieren hoe werkenden een machtspositie hebben binnen onze economie is hun opgebouwde expertise. Jaren aan hard werken, fouten maken en daarvan leren is kennis dat van grote waarde is voor het bedrijfsleven. Als AI-systemen echter in elk bedrijf deze kennis kunnen opnemen en implementeren in hun eigen databanken, van wie is die expertise dan nog? Waar ligt de macht als een bedrijf niet meer rekening hoeft te houden met de impact van het verlies van menselijk kapitaal als een werknemers niet meer tevreden is met bijvoorbeeld compensatie of werkomgeving? Dit is een belangrijk vraagstuk binnen onze banenmarkt, omdat de machtsverhoudingen zullen verschuiven door de opkomst van AI-modellen getraind op menselijke ervaring en expertise. Als het denken en handel van een mens niet meer uniek is, wat is menselijk kapitaal straks dan nog waard?

Verlies van concurrentievermogen
Op 12 juni heeft de Amerikaanse overheid een exportverbod opgelegd aan Anthropic, een AI-aanbieder van de meest krachtige modellen op aarde. Fable 5 en Mythos 5 mogen op grond van nationale veiligheid niet meer buiten de Verenigde Staten gebruikt worden, dat is wat kabinet Trump besloten heeft. Dit verbod trekt hoge muren op rondom de Amerikaanse AI-dominantie en signaleert dat zij ook niet van plan zijn hun technologische voorsprong op te geven.[65]

Dat heeft veel impact op onze economie, die van Nederland, Europa en de rest van de wereld. Momenteel kunnen er met AI namelijk enorme productiviteitswinsten behaald worden, bijvoorbeeld in wetenschappelijk onderzoek, waar bedrijven als Cradle kunstmatige intelligentie gebruiken

---

[63] CBS. 2024. "Hoe Groot Is De Nederlandse Economie? - Nederland in Cijfers 2024." Hoe Groot Is De Nederlandse Economie? - Nederland in Cijfers 2024 | CBS. September 4, 2024. https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2024/hoe-groot-is-de-nederlandse-economie/.
[64] Apple was voor het eerst even meer dan 4.000 miljard dollar waard | De Tijd
[65] Anthropic heeft toegang tot nieuwe AI-modellen uitgeschakeld, na exportbeperking door VS - NRC.

om 12 keer sneller en 90% goedkoper onderzoek naar eiwit-structuren gedaan kan worden[66], of in de zorg, waar administratieve lasten tot snellere en betere dienstverlening kan leiden. Dat is goed voor de maatschappij, maar heeft ook economische impact. Als Europa straks geen toegang meer heeft tot die technologieën, maar Amerika dat nog wel kan, kunnen wij niet meer concurreren. Dan zijn wij straks voor onze dienstverlening, medicatie, analyses en tal van andere zaken volledig afhankelijk van Amerikaanse bedrijven; nog meer dan we nu al zijn.

Daarnaast vormt het exportverbod op Anthropic een veiligheidsvraagstuk voor Nederland en Europa. Eerder heeft de indiener al uiteengezet dat de nieuwste modellen in staat zijn datalekken en systeemfouten te ontdekken bij veelgebruikte software van bijvoorbeeld banken of overheden. Dit zal dan ook een belangrijk mechanisme kunnen zijn in toekomstige cyberaanvallen dat volledig in handen van de Amerikanen zal blijven. De modellen die ons daartegen moeten verdedigen moeten minstens even krachtig zijn, dat is een inhaalslag die met de dag groter wordt. Investeringen in een eigen Europese AI-industrie zijn dan niet meer leuke campagneslogans, maar absolute noodzaak om morgen al mee aan de slag te gaan.

Dat wordt lastig gemaakt door het feit dat we in Europa niet de juiste infrastructuur bezitten om concurrentie mogelijk te maken. Europa en ook ons eigen Nederland reageren nog altijd te traag om nieuwe ontwikkelingen bij te benen. Een goed voorbeeld is rekenkracht, een type AI-infrastructuur dat instrumenteel is voor de schaalbaarheid en inzetbaarheid van kunstmatige intelligentie. Amerika heeft momenteel ongeveer 100 gigawatt aan rekencapaciteit in bestaande infrastructuur en lopende projecten, waarbij Europa blijft steken onder de 10 gigawatt. Daarbij versterkt het probleem van onze tech-afhankelijkheid het probleem nog meer, omdat Amerikaanse techreuzen zoals Amazon, Microsoft en Google nu ongeveer 35% van alle Europese rekenkracht in handen hebben, en de helft van de toekomstige capaciteit bezitten.[67] Het feit dat onze economie en samenleving draait op Amerikaanse tech-infrastructuur, en dat AI deze trend aan het versterken is, zou alle alarmbellen af moeten laten gaan.

Toch heeft dit kabinet ervoor gekozen niet mee te doen aan een groot project om Europese rekenkracht-infrastructuur op te bouwen. Zogenaamde AI-gigafabrieken konden met grotendeels Europese middelen gebouwd worden en Nederland had de kans om deel te nemen aan dat project. De staatssecretaris van Digitale Economie en Soevereiniteit heeft echter laten weten dat er geen ruimte in het budget was om rekenkracht vooruit te bestellen, een voorwaarde tot deelname aan het Europese bod.[68]

---

[66] Nederlandse AI-eiwitstartup Cradle haalt $73 miljoen op.
[67] Europa dreigt 'AI-kolonie' te worden: 'Geen antwoord op miljardengeweld uit VS' | BNR Nieuwsradio.
[68] Kabinet steekt geen geld in Rotterdamse ai-gigafabriek - Computable.nl.

Het is betreuringswaardig dat niet ingegaan is op het aanbod vanuit de Europese Unie om mee te doen aan het opbouwen van Europese rekenkracht voor AI-systemen, en dit gegeven reflecteert volgens de indiener dan ook de absentie van urgentiegevoel bij het kabinet. De technologische ontwikkelingen van de afgelopen jaren betekenen ook dat er nieuwe geopolitieke machtsmiddelen zijn waar wij als continent op in kunnen zetten om onze achterstand in te halen. In plaats daarvan lijken we wederom Amerikaanse afhankelijkheid te verkiezen boven Europese kracht.

Financiële instabiliteit
Ook de financiële markten, die doorgaans losstaan van de menselijke economie, blijven niet onaangetast door de gevolgen van AI. Een recent rapport van Cinitri heeft begin dit jaar een doemscenario geschetst, die haar wortels vindt in de 2008-financiële crisis. De banken hebben sinds 2008 namelijk te maken gekregen met strengere regulering, waardoor het financieren van bedrijven voornamelijk bij privaat kapitaal is komen te liggen. Dat kapitaal komt voornamelijk vanuit private kredietfondsen, en die markt is flink gegroeid de afgelopen jaren. Zo groeide de waarde van de private kredietsector uit van €300 miljard in 2010 naar €2500 miljard in 2025. Een stijging van bijna 800%. De bedrijven die zij financieren zitten voornamelijk in dienstverlening, denk aan accounting of software.[69]

Die enorme bedragen aan financiering moeten op den duur terugbetaald worden, maar de snelle opkomst van kunstmatige intelligentie bedreigt de houdbaarheid van die leningen. AI kan namelijk veel van deze traditionele dienstverlening vervangen of nabootsen. IBM verloor bijvoorbeeld 13% van haar beurswaarde toen Amerikaanse Anthropic aankondigde dat het nieuwe Claude-model de stokoude programmeertaal Cobol kan vervangen, waar veel cruciale IT-systemen nog op draaien.[70] Als de bedrijven door AI vervangen en weggeconcurreerd worden, kunnen zij hun leningen niet meer terugbetalen. Erg zorgelijk, want ook Nederlandse instanties hebben geïnvesteerd in die private kredietfondsen. AI dreigt daarmee het hele financiële stelsel onderuit te halen. Als deze trend doorzet waarschuwen onderzoekers dat het tot een grotere crisis kan leiden dan de 2008 kredietcrisis.

---

[69] Citrini, and Alap Shah. 2026. “THE 2028 GLOBAL INTELLIGENCE CRISIS.” *Citrini Research* (blog). February 22, 2026. https://www.citriniresearch.com/p/2028gic.
[70] Bollen, Thomas. 2026. “Is De Volgende Financiële Crisis Al Begonnen?” *Follow the Money - Platform Voor Onderzoeksjournalistiek*, April 2, 2026. https://www.ftm.nl/artikelen/private-credit-en-een-nieuwe-financiele-crisis.

Voorstellen voor AI en de economie:

13. AI-belasting: Houd mensen concurrerend.

De ontwikkelingen op AI zijn kansrijk, maar moeten wel voor iedereen werken. Bedrijven die de werkzaamheden van duizenden mensen vervangen met AI-agenten, niet om het werk sneller of beter te kunnen doen, maar om meer winst onderaan de streep over te houden, verkiezen korte termijn winsten boven een menswaardige economie. De potentie van AI moet niet verspild worden aan dikkere marges voor grote bedrijven, als dat betekent dat mensen dat mensen thuis moeten uitleggen dat er geen werk meer voor ze is.

Bij een te hoge vervangingsgraad door AI kan onze arbeidsmarkt ernstig verstoord raken, met werkloosheid en een overbelaste sociale zekerheid als gevolg. Als AI te veel banen gaat overnemen, zonder dat deze banen opgevangen kunnen worden in de markt, kan dat zelfs leiden tot een economische crisis. Dat is niet simpelweg marktverstorend, maar marktvernietigend.

Daarnaast verhoogt de veranderlijke invloed van AI inkomensongelijkheid, omdat alleen mensen met de meeste middelen, tijd en geld kunnen omscholen om aan de eisen van de banen van de toekomst te voldoen.

Dit kabinet moet een AI-belasting voor bedrijven invoeren die hun werknemers vervangen met kunstmatige intelligentie, om de AI-verdringing op onze banenmarkt te ontmoedigen. Het type AI dat hiervoor gebruikt wordt kan aan de hand van de risicoclassificaties in de AI-Act geïdentificeerd worden. Vaak hebben bedrijven AI niet nodig om innovatie en ontwikkelingen te stimuleren, maar gebruiken zij het om goedkopere arbeid en korte termijn winsten te realiseren met alle maatschappelijke gevolgen van dien. Een AI-bijdrage zal menselijk kapitaal concurrerend houden en AI-ongelijkheid tegengaan.

Een deel van het opgehaalde geld kan overigens ingezet worden voor een omscholingsfonds om werknemers voor te bereiden op de arbeidsmarkt van de toekomst.

14. Divergentie van AI-investeringen

De conclusies uit het Cinitri-rapport schetsen een somber beeld van de verwevenheid van onze economie met de hoge blootstelling aan AI-investeringen. Kunstmatige intelligentie staat op het punt de financiële markten te ontwrichten, door de vele investeringen in gevestigde (tech)bedrijven te ondermijnen met hoe veel sneller en goedkoper zij dienstverlening over kunnen nemen. Al het geld en leningen die dus in die traditionele bedrijven geïnvesteerd zit, loopt dus een significant risico om verloren te gaan. Dat verlies aan waarde op de financiële markten zal ongetwijfeld ook effect hebben op de Nederlandse economie.

De Nederlandse regering zou De Nederlandsche Bank moeten opdragen om, in het kader van haar toezicht, de blootstelling van Nederlandse banken en pensioenfondsen aan AI-gerelateerde financiële zeepbellen te beoordelen en stresstestscenario’s te ontwikkelen waarin de gevolgen worden gemodelleerd van een snelle, door AI veroorzaakte waardevermindering van traditionele beleggingen in de technologie- en

dienstensector. Wanneer concentratierisico's worden vastgesteld, moeten toezichthouders de bevoegdheid hebben om maatregelen ter beperking daarvan te eisen. Bovendien moeten institutionele beleggers boven een bepaalde drempel verplicht worden gesteld om hun blootstelling aan de AI-sector in hun jaarlijkse risicorapportage openbaar te maken, zodat beleidsmakers over de benodigde gegevens beschikken om in te grijpen voordat er instabiliteit ontstaat.

15. Markt voor (ethische) AI-concurrentie faciliteren.
Zoals we in het vorige hoofdstuk hebben kunnen lezen, en waar voorstel 5 ook voor pleit, moeten Nederland en Europa zo snel mogelijk overstappen op Europese alternatieven. Dit is niet alleen noodzakelijk om digitaal autonoom te zijn, maar het zorgt er ook voor dat ons geld niet verdwijnt in de zakken van Amerikaanse big tech, waar het onethische praktijken financiert en niks doet voor welvaartsopbouw op ons eigen continent. We hebben dus onze eigen ethische Europese techbedrijven nodig, ook op het gebied van AI. Die moeten gestimuleerd worden door gericht investeringsbeleid, zoals de belofte om een product of dienst af te nemen wanneer deze ontwikkeld is, of door belastingvoordelen te geven aan startups die dat geld beter kunnen gebruiken voor innovatief onderzoek. Dit kabinet moet afnamegaranties en fiscale voordelen voor de ontwikkeling van waardegedreven AI gaan creëren. De Nederlandse overheid moet daarbij de rol van marktcreatie op zich nemen om ethische concurrentie binnen het AI-landschap te faciliteren, en zich hierbij profileren als *launching customer.*

16. Genoeg middelen voor publieke investeringsinstellingen voor een Europese AI-industrie.
Om een kans te hebben in de strijd tegen de AI-dominantie van de Amerikanen is het noodzakelijk om zo spoedig mogelijk te kunnen concurreren met de systemen uit de VS. Een beroep doen op de markt, via de fiscale voordelen uit voorstel 14, is daarbij een belangrijk aspect, maar met private middelen alleen komen we er niet. Er zijn publieke investeringen voor nodig, net zoals Amerika en China ook doen voor hun AI-industrieën.
Die investeringen kunne gedaan worden door middel van publieke investeringsinstellingen, zoals de op te richten Nationale Investeringsbank en het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI). Hoewel in het regeerakkoord van kabinet Jetten de snelle totstandkoming van deze twee instellingen beloofd werd, konden we in de financiële bijlages lezen dat het geld dat hiervoor vrijgemaakt werd buiten het EMU-saldo zou vallen. Dat betekent dat het geld niet voor vroeg-stadium risico-investeringen gebruikt kon worden, maar alleen voor marktconforme projecten gebruikt kon worden. Nieuwe en pionierende innovaties kan je daarmee niet financieren, wat een structurele achterstand op de Amerikanen zou betekenen.
Dit kabinet moet dus bij het oprichten van de Nationale Investeringsbank en het NADI de marktconformiteitseis loslaten en het geld binnen het EMU-saldo beschikbaar stellen.

17. Bouw mee aan Europese AI-rekenkracht.
Het is onbegrijpelijk dat dit kabinet een aanbod vanuit Europa om mee te bouwen aan AI-gigafabrieken heeft afgeslagen. De technologische ontwikkelingen van de afgelopen jaren betekenen ook dat er nieuwe geopolitieke machtsmiddelen zijn waar wij als continent op in kunnen zetten om onze achterstand in te halen. Dat betekent dan ook dat we elke kans moeten aangrijpen om daarin te investeren.
Dit kabinet moet dus alsnog middelen vrijmaken om mee te doen aan het Europese gigafabriek-initiatief, om met eigen rekenkracht een Europese AI-industrie te faciliteren.
Daarnaast moet in Europees verband gekeken worden naar waar deze rekenkracht het best gebouwd kan worden. Plekken met veel ruimte en een hoge hoeveelheid aan alternatieve energiebronnen zijn daar goed voor geschikt, waarbij uiteindelijk toegewerkt moet worden naar een Europees ecosysteem van AI-software, -rekenkracht en -infrastructuur.

7. Financiële consequenties

Gezien de variatie van voorstellen, met betrekking tot normering, stimulering en regulering, is het moeilijk om integrale financiële gevolgen in kaart te brengen. Maatregelen zoals de AI-belasting zullen bijvoorbeeld middelen opleveren die in een omscholingsfonds gestopt zullen worden, wat netto een budget neutraal gevolg zal hebben.

Andere kosten zijn simpelweg niet bekend, maar kunnen geschat worden. Zo zal het meedoen met de Europese tender voor een AI-gigafabriek in de Rotterdamse haven bijvoorbeeld een soortgelijk bedrag vragen als het in Duitsland heeft gekost, rond de €600 miljoen. Het oprichten van een AI-raad zal soortgelijke kosten met zich meebrengen als andere adviesorganen doen, namelijk rond de €1 miljoen. Het faciliteren van een Europese AI-industrie zal Europa €100 miljard kosten, waarvan een deel ook door Eurobonds gefinancierd dient te worden; wat overigens ook sterke positieve effecten voor de Nederlandse economie zal hebben.

Andere kosten zijn niet bekend, maar kunnen binnen bestaande werkzaamheden van ministeries uitgevoerd worden.

De financiële consequenties zijn op dit moment dus nog niet compleet bekend, maar dienen gedurende de behandeling van deze nota beter in beeld te worden gebracht.

Dassen